

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Diplomová práce

PROFESNÍ DRÁHA VYCHOVATELE
VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

Vedoucí práce: PaedDr. Petr Bauman, Ph.D.

Autor práce: Bc. Zuzana Kulhanová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 2

2019

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práci záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

26. 3. 2019

Z celého srdce děkuji vedoucímu mé diplomové práce panu PaedDr. Petru Baumanovi, Ph.D., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji mé rodině za podporu během studia.

Bc. Zuzana Kulhanová

Obsah

Úvod.....	6
1. Profesní dráha.....	8
1.1. Životní a profesní dráha.....	8
1.1.1. Životní dráha.....	8
1.1.2. Profesní dráha	9
1.2. Fáze profesní dráhy.....	10
1.3. Stabilita a dynamika profesní dráhy	12
1.4. Kariéra	13
2. Vychovatel	15
2.1. Vychovatel ve školní družině	16
2.1.1. Funkce výchovy mimo vyučování	16
2.2. Pracovní náplň vychovatele	17
2.3. Kvalifikace a dovednosti vychovatele	18
2.4. Typologie vychovatelů	21
2.5. Rizika práce vychovatele (syndrom vyhoření)	23
3. Učitel.....	25
3.1. Pracovní náplň učitele.....	26
3.2. Kvalifikace a dovednosti učitele.....	27
4. Porovnání profesí vychovatele a učitele: shrnutí	29
4.1. Profesní dráha vychovatelů a učitelů - výzkumy.....	30
4.1.1. Učitelská profese z hlediska výzkumu.....	30
4.1.2. Vychovatelská profese z hlediska výzkumu.....	34
4.1.3. Vliv školních družin a klubů na děti ze sociálně slabších rodin.....	37
4.2. Očekávání ve vztahu k profesi učitele a vychovatele.....	38
5. Jak se vyvíjí profesní dráha vychovatelů ve školních družinách? (vlastní výzkum) .	42
5.1. Cíl výzkumu, výzkumný vzorek a metodologie	42
5.2. Výsledky výzkumu	44
5.2.1. Respondent č. 1 – Jana, 38 let.....	44
5.2.2. Respondent č. 2 – Marie, 44 let	46
5.2.3. Respondent č. 3 – Tereza, 34 let.....	48
5.2.4. Respondent č. 4 – Soňa, 42 let.....	49
5.2.5. Respondent č. 5 – Miroslava, 55 let.....	51
5.3. Shrnutí výzkumného šetření	52

5.4. Závěr výzkumu	58
Závěr	60
Seznam použitých zdrojů.....	64
Seznam příloh	68
Abstrakt.....	87
Abstract.....	88

Úvod

Toto téma – Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je velice blízké mému oboru, a tudíž je důležité, abych já jakožto budoucí pedagog volného času měla rozhled, co se týče profesní dráhy pedagogů volného času – v tomto případě konkrétně vychovatelů. Co se dosavadních výzkumů a odborné literatury týče, povětšinou lze nalézt témata, která se týkají spíše učitelské profese. Na základě tohoto poznatku mi přišlo vhodné poukázat také na profesi vychovatele a pokusit se ji více rozebrat a znázornit časovou linii jejího vývoje, čemuž mi napomohl můj vlastní výzkum, který je součástí mé práce.

Hlavním cílem mé diplomové práce je zjistit, jak se vyvíjí profesní dráha vychovatelů ve školních družinách. Na základě tohoto předem vytyčeného cíle svou diplomovou práci rozdělím na část teoretickou a praktickou (vlastní výzkum). V první kapitole se zaměřím na profesní dráhu z obecného hlediska, kde tento pojem definuji a na základě odborné literatury se pokusím objasnit rozdíly mezi dráhou životní a profesní, což je důležité odlišit, přestože jedna je součástí druhé. Dále se zaměřím na fáze samotné profesní dráhy, přičemž za jednu z nich je považována kariéra, kterou se mimo jiné také pokusím definovat co nejpřesněji.

Následující kapitola je jádrem mé práce. Nejprve charakterizuji tuto profesi obecně a poté definuji konkrétně vychovatele ve školní družině, s čímž souvisí jeho kvalifikace, kompetence, typologie a také možná rizika tohoto oboru v podobě syndromu vyhoření. Na podobném základě mi přišlo vhodné zařadit kapitolu věnovanou profesi učitele, z důvodu tendence k porovnávání těchto dvou profesí samotnými respondenty mého vlastního výzkumu. Tudíž jsem se rozhodla v teoretické části mé práce charakterizovat tyto dvě profese a poté je porovnat na základě zjištěných informací z odborné literatury, ostatních výzkumů, ale také z internetových článků, kde jsou k nalezení např. různé příběhy nejen vychovatelů, ale také učitelů, a dané požadavky těchto povolání pro určitou zemi. Tudíž má práce dovoluje nahlédnout do

tohoto tématu nejen z hlediska teorie, ale také samotné praxe, čemuž také napomáhá vlastní výzkum, který představím v páté kapitole.

Můj vlastní výzkum je zaměřen na vývoj profesní dráhy vychovatelů ve školních družinách, což odpovídá samotnému cíli mé diplomové práce. Jedná se o kvalitativní výzkum, který je prováděn metodou rozhovoru. Výzkumný design je založen na metodě biografické studie, jelikož nahlédnu do určité části životních drah respondentů, a to konkrétně té profesní části. Mým cílem bylo zjistit, jak probíhaly začátky, co respondenty ovlivňovalo v průběhu jejich profese a jak si představují svůj konec kariéry, což odpovídá kapitolám v teoretické části, které se na tuto tematiku zaměřují z hlediska odborné literatury.

1. Profesní dráha

V kapitole první se budu zabývat profesní dráhou jako takovou. Pokusím se přiblížit, co tento pojem znamená, rozliším profesní dráhu od té životní, definuji pojem kariéra, zaměřím se na stabilitu a dynamiku profesních drah a popíši fáze profesní dráhy. Pro pochopení tohoto tématu je důležité znát význam profesní dráhy obecně, abychom se poté přiblížili vývoji profesní dráhy vychovatele ve školní družině.

1.1. Životní a profesní dráha

Dle Průchy¹ podobně jako v případě jiných profesí, tak i v pedagogickém odvětví existují určité vývojové etapy a tzv. životní dráhy. Tento fakt je stavěn na staleté tradici tohoto povolání (v tomto případě konkrétně učitelské profese). Jsou zde reprodukovány určité cykly profesního vývoje. Profesní dráha je součástí života, tedy životní dráhy. Společným rysem je, že probíhají ve vertikálním i horizontálním prostoru.² Nelze je odlišit, protože jsou součástí jedna druhé, avšak pokusím se je jednotlivě definovat.

1.1.1. Životní dráha

V životní dráze se odráží věk a stárnutí, ale též vnitřní a vnější charakteristiky jedince a okolnosti, které jsou patrné v blízké společnosti daného člověka (historie, kultura, politika). Životní dráha je průsečík biografii, historií a společenského i individuálního bytí každé osobnosti.³ Dle Havlové⁴ se jedná o individuální fenomén týkající se každého z nás. Každý jedinec má svou „dráhu“, jejíž události reflektuje na základě

¹ Srov. PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*, s. 23.

² Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 74.

³ Srov. HUDEČKOVÁ, Helena, ZAGATA, Lukáš. *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě*, s. 69.

⁴ Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 71–74.

vlastních představ, které jsou však částečně podmíněné obecnými postoji sociálního okolí. Životní dráha je brána jako dráha životem, která zahrnuje rodinný vývoj, psychické a fyzické dozrávání, sociální vývoj a taktéž profesní dráhu. Pro sociology se životní dráhou rozumí sled sociálních pozic a rolí, kterými jedinec prochází během svého vývoje a díky kterým je schopen socializace. Život, tedy životní dráha, má sociálně historický kontext a horizontální a taktéž vertikální rozměr. Vágnerová⁵ podotýká, že člověk stráví většinu života prací, tudíž se práce stává důležitou součástí životní dráhy jedince. Hlavními důvody jsou uspokojení potřeb, jako je materiální zabezpečení, úspěch, osobní rozvoj, seberealizace a sociální kontakt. S prací člověk přijímá profesní roli, která je důležitou součástí jeho identity. Dle Vágnerové má život své vývojové fáze, ale stejně tak profese. Pro jednotlivé fáze vývoje jsou charakteristické změny, ke kterým v jejich průběhu dochází. Vývojové mezníky stojící na rozhraní dvou fází života mívají psychickou, sociální či biologickou povahu.

1.1.2. Profesní dráha

Profesní dráha je součástí životní dráhy každého jedince, která probíhá na časové ose a propojuje minulost s budoucností. V minulosti proběhla jistá příprava na budoucí povolání a jedinec nasbíral zkušenosti během života a v předešlých zaměstnáních. Zatímco propojením s budoucností se rozumí životní strategie, která nás ovlivní nejen v přítomnosti, ale především v tom, co nastane v ekonomické a sociální oblasti života.⁶ Alan⁷ tvrdí, že profesní dráha je nejdelším úsekem životní dráhy (období produktivního věku) a poukazuje na podstatnost časového rozsahu profesní linie. Díky dlouhému trvání profesní dráhy je možné tuto etapu charakterizovat jako proměňující se, doprovázenou změnami v osobním i sociálním prostředí. Dle Maslowa⁸ se profesní oblast dá také považovat za prostor pro naplnění lidských potřeb. Všechny tyto potřeby souvisí s profesní a životní dráhou člověka. Ve svém zaměstnání se seberealizujeme, vyvíjíme, chceme mít jistotu a cítit se v bezpečí a zároveň toužíme po přijetí a dobré atmosféře na pracovišti.

⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*.

⁶ Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 74.

⁷ Srov. ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*, s. 216.

⁸ Srov. MASLOW, Abraham. *O psychologii bytí*.

Profesní dráhu lze dle Havlové⁹ označit jako profesní část životní dráhy. Jedná se o období ekonomické aktivity nebo přípravy na ni. Tato dráha je individuální volbou dle subjektivních kritérií a dává odpověď na objektivní situaci. Havlová rozlišuje dva pohyby, které jsou vykonávány po profesní dráze. Jsou jimi růst kvalifikace, tj. odborný vzestup, z něhož vyplývá růst prestiže, a růst moci, tj. vzestup ve funkcích, čímž přichází např. finanční přínos. U nárůstu moci nemusí být pravidlem prestiž.

1.2. Fáze profesní dráhy

Existuje několik zdrojů, které definují fáze profesní dráhy. Nastíním několik autorů, kteří se věnují tomuto tématu, a následně konkretizují fáze profesní dráhy podle Havlové, jelikož je definuje nejstručněji a je v nich obsaženo vše podstatné ke shrnutí této podkapitoly. Na závěr této podkapitoly charakterizují také fáze profesní dráhy učitele dle Průchy, abychom mohli sledovat podobnosti s profesní dráhou obecně.

První fází podle Koláře¹⁰ a Bělohlávka¹¹ je *přípravné období* neboli období získávání kvalifikace k výkonu určitého zaměstnání. Jedinec hledá cestu správným zvolením studijního oboru či budoucího povolání. Havlová toto období nazývá počátečním obdobím (viz níže), do kterého zařazuje taktéž profesní start a vzestup.

Fáze číslo dvě je nazývána *profesním startem*. Takto ji definují Alan¹² a Kolář.¹³ Jedná se o fázi, kdy jedinec nastupuje do prvního zaměstnání. Havlová toto období nazývá zkušebním (viz níže).

Období v rozmezí 1 až 3 roky po nástupu do práce bývá podle Alana¹⁴ označováno jako fáze *profesní adaptace*.

Dalšími etapami jsou *profesní vzestup* (neboli kariéra), *profesní stabilizace* a *profesní sestup*. Profesní vzestup či vybudování kariéry a stabilizaci definují Mayerová a Růžička¹⁵ jako nárůst výkonnosti a následné směřování pozornosti na

⁹ Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 74–75.

¹⁰ Srov. KOLÁŘ, Z. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*, s. 108.

¹¹ Srov. BĚLOHLÁVEK, František. *Osobní kariéra*, s. 40–41

¹² Srov. ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*, s. 230.

¹³ Srov. KOLÁŘ, Z. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*, s. 108.

¹⁴ Srov. ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*, s. 230.

¹⁵ Srov. MAYEROVÁ, M., RŮŽIČKA, J. *Řízení profesní kariéry*, s. 48.

radost ze života a z vykonávané profese a sestup jako poslední fázi profesní dráhy, kdy se jedinec připravuje na odchod do důchodu. Profesní stabilizaci Havlová charakterizuje jako relativně stále období (viz níže).

Fáze profesní dráhy podle Havlové:¹⁶

1. *Počáteční období* – dokončení přípravy na profesi či dokončení povinné školní docházky a hledání prvního zaměstnání. Zaznamenává se zde první setkání mladých lidí s realitou zaměstnání.
2. *Zkušební období* – toto období dle Havlové nelze časově přesně vymezit. Je charakteristické svou nestabilitou, jelikož lidé v této životní fázi nevědí, jaký typ zaměstnání jim bude vyhovovat. Zkrátka se hledají. Často totiž není možné ihned v počátečním období nastoupit do vysněného zaměstnání, protože se povětšinou stává, že tam není volné místo či vyžaduje praxi. Pro toto období je typická dočasnost, přechodnost a přirozeně začíná narůstat osobní status, satisfakce.
3. *Relativně stálé období* – období, v němž je pobyt v jednom zaměstnání delší než tři roky. Jedná se o stabilní období, které tvoří velice významnou část pracovního života. Člověk se usazuje a upevňuje své sociální kořeny na pracovišti dlouhodobě. Nevylučují se však případné změny zaměstnání. Spíše se jedná o to, že v tomto období je možné hovořit o určité profesní jistotě.

Fáze profesní dráhy učitele podle Průchy¹⁷:

1. *volba povolání tedy učitelské profese* – v této fázi je hlavním faktorem motivace ke studiu učitelství;
2. *profesní start* – začínající učitel;
3. *profesní adaptace* – počáteční roky ve výkonu profesní dráhy učitele;
4. *profesní stabilizace* – v této fázi již hovoříme o zkušeném učiteli čili expertovi;
5. *profesní vyhasínání* – fáze, ve které často dochází k již zmiňovanému syndromu vyhoření.

Lze říci, že ve své podstatě existují tři hlavní etapy vývoje profesní dráhy, kterými jsou počáteční fáze, fáze profesní stabilizace a konečná fáze, ve které v některých profesích může docházet k vyhasínajícímu syndromu, o kterém vypovídá podkapitola 2.5.

¹⁶ Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 75–76.

¹⁷ Srov. PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*, s. 23–24.

1.3. Stabilita a dynamika profesní dráhy

Tato podkapitola se zabývá, jak z jejího názvu vyplývá, stabilitou a dynamikou profesní dráhy. Konkrétně se budu zabývat stabilitou a dynamikou profesních drah podle Havlové, Millera a Forma. Tuto podkapitolu jsem do obsahu zařadila z důvodu, že respondenti mého vlastního výzkumu se často vyjadřovali k průběhu své profesní dráhy jako k průběhu nestabilnímu, nestereotypnímu, avšak dynamickému, tudíž je důležité podotknout, že frekvence určitých profesních drah závisí obecně v širším měřítku na osobnostních charakteristikách jednotlivců, na druhu povolání a na společensko-ekonomických podmínkách. Uvádí se, že kvalifikovanější povolání dávají svým nositelům větší stabilitu a taktéž perspektivu.¹⁸

Dynamika profesní dráhy je podle Havlové¹⁹ podmíněna věkem, což potvrzují výpovědi respondentů mého vlastního výzkumu. V mládí je větší sklon ke změně prostředí a člověk se nebojí riskovat, zatímco ve vyšším věku na jedince působí např. apatie na povýšení a tendence mít stále zaměstnání, které je v souladu s rodinou jedince a jeho osobními plány (brzký příchod domů kvůli dětem aj.) Respondenti zpočátku jejich profesní dráhy měli tendence často měnit zaměstnání a usadili se ve chvíli, kdy měli děti a museli jim přizpůsobit nejen dráhu profesní, ale také životní. Někteří z nich dokonce chtějí přestoupit z profese vychovatele na profesi učitele z důvodu menší časové náročnosti.

Řada sociologů vypovídá, že v průmyslově vyspělých státech jsou nejstabilnější intelektuální povolání. Miller a Form²⁰ zpracovali modely vybraných skupin povolání na základě stupně jejich stability. Prvním modelem jsou profesionální a poloprofesionální povolání, druhým vlastníci, manažeři a vyšší úředníci, třetím kvalifikovaní dělníci a pracovníci pracující ve službách a průmyslu, za čtvrtý model jsou považováni nižší úředníci, pátým modelem se rozumí polokvalifikovaní pracovníci, šestým modelem jsou pomocné služby a sedmým nekvalifikovaní.

Z hlediska výzkumu a odborné literatury je sice patrné, že čím více je člověk kvalifikovaný, tak tím vyšší má stabilitu ve svém zaměstnání, avšak respondenti mého vlastního výzkumu toto tvrzení vyvrací a tvrdí, že práce vychovatele je nestabilní.

¹⁸ Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 80–82.

¹⁹ Srov. Tamtéž.

²⁰ Srov. MILLER, D. C., FORM, W. H. *Industrial sociology*.

Avšak dle Havlové závisí, jak již bylo řečeno, na druhu povolání, a především na osobnostní charakteristice každého jedince.

1.4. Kariéra

Pojem *kariéra* pochází z francouzštiny a označuje životní dráhu či povolání.²¹ Kariéru lze podle Havlové²² označit jako specifický typ profesní dráhy. Kariérní dráha je životní dráha, která je charakteristická vzestupem z nižší úrovně na vyšší v sociálně ekonomické hierarchii. Dle sociologie lze kariéru definovat jako pojem neutrální, kdy se při vzestupu překročilo několik distancí, což v obecném povědomí nebývá často pochopitelné a bývá to bráno tak, že k dosažení kariéry nebyly použity eticky únosné prostředky. Někteří autoři, jako např. Tyson a Jackson,²³ tvrdí, že by bylo vhodnější pojem kariéra raději nepoužívat a nahradit ho pojmem „pracovní historie“. Tento pojem je dle mínění některých autorů vhodnější. Naznačuje i možnost určité nahodilosti v životní dráze, jelikož jedinci mají minimální vliv na to, co je v životě potká.

Podle Havlové²⁴ je pro některá povolání charakteristická tendence pohybu mezi pozicemi, kdy však člověk nedosáhne vyšší úrovně (tedy nedosáhne „kariéry“), ale případně jen změni prostředí pracoviště. Můžeme sem zařadit kupříkladu profesi učitele, ale dle mého mínění i profesi vychovatele, jelikož jejich profesní dráhy málokdy směřují mimo pedagogickou činnost a ani nemají za cíl dosáhnout např. ředitelské či inspektorské pozice (zmiňované vyšší úrovně). Havlová také vypovídá, že pedagogové berou jako úspěch, jakmile mají na dané pozici vyšší příjem, umístění školy je poblíž domova a atmosféru na pracovišti lze hodnotit kladně.

Mohli bychom definovat mnohá rozdělení kariéry, povětšinou jsou si tato dělení podobná s fázemi profesní dráhy. Já však pro ujasnění uvedu rozdělení podle Bělohlávka,²⁵ který kariéru dělí na přípravné období, což je období do prvního nástupu do zaměstnání, dále počátek kariéry, který definuje jako období od prvního nástupu do

²¹ Srov. MAYEROVÁ, Marie, RŮŽIČKA, Jiří. *Moderní personální management*, s. 93.

²² Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 107.

²³ Srov. TYSON, Shaun, JACKSON, Tony. *Organizační chování*, s. 132–135.

²⁴ Srov. HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*, s. 107–108.

²⁵ Srov. BĚLOHLÁVEK, František. *Osobní kariéra*, s. 40.

zaměstnání do 35 let věku jedince. Dále dělení pokračuje dle vývoje a věku jedince na střední věk (35–55 let) a starší věk (nad 55 let).

Pohled na kariéru se dle Barucha²⁶ ve světě změnil v posledních deseti letech z důvodu změn ve společnosti a neustálého vývoje, což silně ovlivňuje naši životní i profesní dráhu. Společnost, ale i kariéra, se vyvíjela z tradiční k té současné. Kromě výše uvedeného tradičního pojetí ve své podstatě lineárního směřování po určité dráze se můžeme v odborné literatuře setkat i s jinými pojetími, která reflektují proměny současné společnosti. Baruch definuje současnou kariéru jako více směrnou, tudíž i více proměnlivou, na základě čehož je znatelná dynamičnost na životní dráze, oproti kariéře tradiční, kterou lze ve zkratce definovat jako statickou, lineární a nepružnou.

²⁶ Srov. BARUCH, Yehuda. *Transforming careers: from linear to multidirectional career paths: organizational and individual perspectives*. *Career Development International*, s. 58–59.

2. Vychovatel

V této kapitole bych se ráda věnovala dalšímu významnému bodu mé práce, kterým je právě profese vychovatele. Nejdříve charakterizuji vychovatele jako takového, který může pracovat ve více typech zařízení a následně konkrétně jako pedagogického pracovníka ve školní družině. V další kapitole bych ráda porovнала profesi vychovatele a učitele, jelikož respondenti mého vlastního výzkumu měli často tendence tyto dvě funkce stavět do opozice, tudíž považuji za vhodné definovat nejen profesi vychovatele, ale taktéž nastínit učitelskou profesi. V jednotlivých kapitolách se zaměřím na osobnost daného pedagogického pracovníka, jeho kvalifikaci, pracovní náplň a kompetence jednotlivých profesí. V této kapitole uvedu dále také typologii vychovatele a rizika této profese. V kapitole „Učitel“ tyto podkapitoly neuvádím z důvodu podobnosti rizik této práce s vychovatelskou profesí a typologie učitele mi vzhledem k mému tématu nepřipadá až tak důležitá, jelikož má práce je zaměřena především na vychovatele, tudíž bych ráda poukázala na vícero aspektů týkajících se především této profese.

Na začátek je důležité definovat pedagogického pracovníka. Jedná se o jedince, který vykonává přímou vyučovací, výchovnou, pedagogicko-psychologickou či speciálně-pedagogickou činnost ve školách, školských zařízeních nebo zařízeních sociálních služeb. Dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, hovoříme o přímé pedagogické činnosti v případě učitele, vychovatele, psychologa, pedagoga volného času, speciálního pedagoga, asistenta pedagoga, trenéra a také vedoucího pedagogického pracovníka. V mé diplomové práci se zaměřuji na jednoho z konkrétních pedagogických pracovníků – vychovatele, ve smyslu výše zmíněného zákona. Pávková²⁷ vypovídá, že profesi vychovatele dle legislativy může člověk vykonávat ve školní družině, domově mládeže, školních klubech aj.

²⁷ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*, s. 14.

2.1. Vychovatel ve školní družině

Za nejdůležitější osobu ve školní družině je dle Hájka²⁸ považován právě vychovatel, který ovlivňuje její chod, činnost, atmosféru, je motivátorem a znalcem dětského kolektivu, motivuje je k smysluplným činnostem a pozitivně ovlivňuje osobnosti dětí prostřednictvím jeho osobnosti, která je utvářena v průběhu praxe. Jejimi hlavními rysy by měly být např. trpělivost, vysoká míra empatie a sebejistota. Úkolem vychovatele dle Hájka je vzdělávat, vychovávat, osobnostně dozrávat a mít kladný vztah k dětem (viz níže).

Školní družina je školské zařízení, které se věnuje výchově mimo vyučování u dětí prvního stupně základní školy. Má výchovnou, zdravotní a sociální funkci (tyto funkce rozepíše v podkapitole níže). Podle vyhlášky o zájmovém vzdělávání je to také zařízení pro zájmové vzdělávání v kroužcích nejen pro členy, ale též za poplatek pro ostatní zájemce.²⁹ Podle Hájka³⁰ se jedná se o nejpočetnější typ školského zařízení, který je určený pro volný čas dětí mezi vyučováním a odchodem domů ze školy. Zaměstnává nejvíce vychovatelů a tímto zařízením prošel největší počet dětí. Cílem vychovatelů školních družin je naplnit volný čas jejich návštěvníků kvalitně a smysluplně.

2.1.1. Funkce výchovy mimo vyučování

Jak již bylo zmíněno, školní družina jako místo pro výchovu mimo vyučování plní podle Pávkové³¹ tři hlavní funkce: výchovně-vzdělávací, zdravotní a sociální. Jednotlivé typy výchovných zařízení plní tyto funkce v závislosti na míře svého charakteru. Přišlo mi vhodné tyto funkce definovat, jelikož jsou podstatné pro školní družinu a především pro profesi vychovatele, jelikož jsou to zároveň funkce, které by měl plnit sám vychovatel.

Výchovná funkce má dle Pávkové rozvíjet schopnosti dětí, uspokojovat jejich zájmy a potřeby a formovat jejich postoje a morální vlastnosti. Děti jsou motivovány k hodnotnému a smysluplnému využívání volného času prostřednictvím zajímavých činností, které přinášejí pocit potěšení, příležitost k seberealizaci a reflexi sebe sama.

²⁸ Srov. HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 32.

²⁹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*, s. 45.

³⁰ Srov. HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 9–32.

³¹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*, s. 41–43.

Tato funkce je ve své podstatě jádrem toho, co vychovatel vykonává a především má vykonávat. Vychovatel má jevit zájem o vychovávané a chovat k nim určitý druh vztahu a formovat je v osobnosti, které jsou vedeny cestou k hodnotnému životu.

Zdravotní funkce spočívá v podpoře zdravého tělesného a psychického stavu dítěte v jeho vývoji. Toho lze dosáhnout střídáním různorodých činností. Pro děti je důležité, aby se taktéž pohybovaly venku na čerstvém vzduchu, což má také velký vliv na jejich zdravotní stav. Sezení na místě ve vyučování musí být tedy kompenzováno tělovýchovnými a sportovními aktivitami. Velký zdravotní význam má také atmosféra v daném zařízení a s tím spojené hygienicky nezávadné prostředí. Jedním z hlavních faktorů je samozřejmě bezpečnost.

Sociální funkce má velký význam v institucích pro výchovu mimo vyučování, které se podílejí na volném čase dětí a pečují o děti, zatímco jsou rodiče v zaměstnání. Tyto instituce na chvíli zbavují rodiče do značné míry starostí. Dále se podílejí na vyrovnání rozdílů mezi různými sociálními podmínkami v rodinách dětí, čímž jsou nápomocny dětem z méně podnětného či konfliktního rodinného prostředí.

Zde jsem nastínila funkce školní družiny a ve své podstatě i funkce samotného vychovatelství. Nyní se na tyto funkce zaměříme podrobněji v podkapitole, která pojednává o pracovní náplni vychovatelů, což se zmíněnými funkcemi souvisí.

2.2. Pracovní náplň vychovatele

Tato podkapitola pojednává o pracovní náplni vychovatelů obecně, jelikož činnosti týkající se pracovní náplně vychovatele jsou vždy charakterizovány v dokumentaci, která je podepisovaná při vzniku pracovního poměru. Dle Dosoudila³² se vždy vychází z potřeb daného zařízení a kvalifikačních předpokladů pracovníka, na čemž je poté postaveno jeho zařazení do platové třídy. Pracovní náplň musí být vždy v souladu s předpisy k odměňování daného pracovníka – v našem případě vychovatele.

Stručně lze říci, že mezi hlavní pracovní náplň vychovatelů patří podle Dosoudila péče, udržování bezpečnosti, mezi což se řadí případné zmapování rizik, administrativa, rozvíjení sebe sama a vlastní profesionality a výchovná činnost. Podrobněji tyto aspekty

³² Srov. DOSOUDIL, Pavel a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe*, s. 27–30.

práce rozepíši níže. Nejdříve se však stručně zaměříme na chod školní družiny jako instituce.

Ve školní družině se nachází jednotlivá oddělení s tím, že každé z nich má svého vychovatele, který dohlíží na chod dané třídy, má zodpovědnost za žáky a za dodržování určitých pravidel. Vychovatel ve školní družině má vést děti k smysluplnému naplňování volného času prostřednictvím vhodně zvolených aktivit, které sám vymýšlí a organizuje. V rámci všech oddělení zajišťuje vedení vedoucí vychovatel. Jeho hlavní náplní práce je kontrola činností ostatních vychovatelů, zodpovědnost za úroveň školní družiny jako celku a také navrhuje vnitřní řád a snaží se zajistit jeho následné dodržování.

Přímou výchovnou činnost vychovatelů v rozsahu 28 až 30 hodin týdně stanovuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, a související nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků. Tato činnost, bývá doplněna nepřímou výchovnou činností, kterou naopak stanovuje ředitel školy. Počet hodin se tím pádem mění na celkový počet 40 hodin za týden.

Hájek³³ do přímé výchovné práce řadí přímou výchovnou činnost, organizaci činností ve školní družině a doprovod dětí do školní jídelny. Naopak do nepřímé výchovné práce se řadí příprava na výchovnou činnost a s tím spojené vypracování podkladů a zajištění potřebných pomůcek, účast na poradách, vedení administrativy a komunikace s rodiči.

2.3. Kvalifikace a dovednosti vychovatele

V této podkapitole se budu zabývat především kvalifikací vychovatele a dovednostmi, které jsou důležité pro tuto profesi. Na úvod této podkapitoly bych však zprvu ráda uvedla jistou spojitost mezi dvěma tématy, kterou jsem našla na základě četby odborné literatury.

Vzdělávací teorie jsou podle Bertranda³⁴ klasifikovány do sedmi kategorií – spirituální, individualistická, psycho-kognitivní, společensko-kognitivní, sociální, aka-

³³ Srov. HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 36–50.

³⁴ Srov. BERTRAND, Yves. *Contemporary theories and practice in Education*, s. 2–3.

demická a technologická. Tyto kategorie jsou následně organizovány na základě tří faktorů, jakými jsou předmět (student), obsah (disciplína) a společnost (prostředí, ostatní). Dle mého názoru, by se osobnost vychovatele dala chápat na základě těchto kategorií, jelikož osobnost jako taková popisuje soubor určitých vlastností (společensko-kognitivní, psycho-kognitivní, spirituální a individualistická), schopností (technologická, akademická, sociální) a temperamentu.³⁵ Tyto kategorie a osobnostní rysy bychom mohli chápat jako podstatné v kvalifikaci vychovatele a bylo by snadnější určit, zda je na tuto funkci jedinec vhodný či nikoliv. Následné tři faktory, o kterých jsem hovořila výše – předmět, obsah a společnost – o těch lze uvažovat jako o důležitosti vztahu k dětem a empatii (předmět), kreativitě a komunikaci (obsah) a jako o vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným, který stanovuje atmosféru ve školní družině (prostředí). O všech jmenovaných aspektech hovoří Hájek,³⁶ tudíž jsem na základě těchto poznatků dedukovala patrnou spojitost.

Dále budu hovořit o kvalifikaci pro vychovatele dle legislativy. Způsob, jak vychovatel získává odbornou kvalifikaci, tj. jaké vzdělání musí absolvovat, vymezuje aktuální znění zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Kritéria k věci, jak získává vychovatel svou odbornou kvalifikaci, bych ráda zmínila níže dle aktuálního znění zákona. Záměrně definuji všechny způsoby získání odborné kvalifikace, jelikož to považuji za nezbytné vzhledem k mému tématu, které se zaměřuje na profesní dráhu vychovatele, jejíž součástí je mimo jiné přípravné období, kam se odborná kvalifikace řadí.

Vychovatel získává odbornou kvalifikaci několika možnými způsoby:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,
- b) vysokoškolským vzděláním směřujícím ke kvalifikaci učitele,
- c) vysokoškolským vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného studijního programu doplněným o vzdělání v programu celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd uskutečňovaném vysokou školou, nebo studiem pedagogiky,

³⁵ Srov. CAKIRPALOGLU, *Panajotis. Úvod do psychologie osobnosti*, s. 16.

³⁶ Srov. HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 32.

- d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na vychovatelství nebo na pedagogiku volného času, speciální pedagogiku či sociální pedagogiku,
- e) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu doplněným o vzdělání v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou se zaměřením na vychovatelství, sociální pedagogiku, pedagogiku volného času nebo na přípravu učitelů základní školy či střední školy, nebo studiem pedagogiky,
- f) středním vzděláním s maturitní zkouškou v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů nebo pedagogů volného času,
- g) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání,
- h) středním vzděláním s maturitní zkouškou v jiném oboru doplněným o vzdělání v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství, sociální pedagogiku nebo pedagogiku volného času či přípravu učitelů základní školy nebo střední školy.

Pokud vychovatel nezíská odbornou kvalifikaci studiem pedagogiky na střední či vysoké škole, je pro vychovatelství, mimo jiné odborné kvalifikace, bezesporu důležité alespoň celoživotní vzdělávání a také rozšiřování vědomostí a dovedností nejen teoreticky, ale také prakticky. Pro práci ve školní družině jsou totiž kladeny nároky na osobnostní i profesní připravenost.³⁷ Tudíž je vzdělání pro tento obor bezesporu velice podstatné, ale stejně tak i vztah k smysluplnému naplňování volného času a k dětem samotným.

Považuji za podstatné zmínit, že podle Hájka³⁸ pro další vzdělávání vychovatelů jsou důležitá tato témata: bezpečnost při činnosti (související se zodpovědností vychovatele), právní uvědomělost, metodická znalost vedení zájmových aktivit a jejich organizace, znalost nových trendů, osobnostní rozvoj, psychohygiena, výchova ve volném čase a k volnému času a rozvoj kreativity a fantazie.

Nyní se přesuneme k tématu dovedností a kompetencí, jelikož je to důležité nejen pro kvalifikaci vychovatelů, ale také pro jejich profesně osobnostní růst. Za velmi

³⁷ Srov. HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*, s. 36–38.

³⁸ Srov. HÁJEK, Bedřich. *Tamtéž*, s. 35–38.

významnou dovednost u každého vychovatele považuje Nelešovská³⁹ komunikativní dovednost, jelikož je pro přímou výchovnou činnost důležitým faktorem ovlivňujícím výchovu samotnou. Podle Kantorové⁴⁰ mezi další základní dovednosti vychovatele patří organizační dovednosti, mimická/výrazová dovednost, diagnostická dovednost a didaktická dovednost. Dále je nutné, aby si vychovatel v kolektivu dětí získal autoritu, díky které následně využije organizační a didaktické dovednosti. Pro organizaci činností a zároveň organizaci skupiny je důležitá zmíněná organizační činnost, aby vychovatel vzbuzoval v dětech zájem o aktivity, což souvisí s výrazovou/mimickou dovedností, která je podstatnou především u dětí mladšího školního věku, které hodně dají na mimiku a řeč těla. Diagnostickou dovedností dle Kantorové vychovatel určí „diagnózu“ každého jedince či skupiny dětí.

Dále je důležité poznamenat, že podle Grecmanové⁴¹ je v některých zařízeních kladen důraz na specializaci a jinde na univerzálnost, avšak vychovatel obecně by měl dle mého názoru disponovat všeobecnými znalostmi, měl by mít rozhled a ovládat široké spektrum volnočasových aktivit a činností a samozřejmě disponovat veškerými vlastnostmi, které jsem zmínila výše. Toto tvrzení potvrzuje Průcha⁴² v pedagogickém slovníku, kde definuje pojem „kompetence učitele“ a tvrdí, že každý pedagogický pracovník, tedy i vychovatel, by měl mít určité spektrum všeobecných znalostí a vědomostí a zároveň by měl mít stanoven žebříček postojů a hodnot, které jsou důležité pro výkon profese. Mezi hlavní kompetence pedagoga Průcha řadí kompetence pedagogické a didaktické, předmětové, diagnostické a informační, sociální, komunikační aj., které jsou v souladu s dovednostmi pedagogického pracovníka, které jsem zmiňovala výše.

2.4. Typologie vychovatelů

Dle mého názoru je pro téma mé diplomové práce podstatné upřesnit typologii vychovatelů, jelikož jsem se i já v mém vlastním výzkumu setkala s různými typy

³⁹ Srov. NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*, s. 21.

⁴⁰ Srov. KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I.*, s. 170–171.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 179.

⁴² Srov. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7, s. 130.

osobností vychovatele a odborné zdroje potvrzují, že existují nejen různé typy osobností, ale také konkrétní osobnostní rysy vychovatelů, které definují v této podkapitole.

Dle Caselmannovy⁴³ typologie je možné rozlišit dva typy vychovatele podle toho, na co je zaměřen. Prvním typem je logotrop a druhým paidotrop. Pověštinou jsou však vychovatelé všestranně zaměřeni, tudíž se tyto dva typy vzájemně doplňují, avšak jeden z těchto typů je vždy dominantnější.

Dle Holečka⁴⁴ se logotropem rozumí vychovatel, který je zaměřený spíše na teorii a obsah daného předmětu či dané aktivity a dokáže děti zaujmout díky svým znalostem v určité disciplíně. Zatímco paidotrop je zaměřen naopak na osobnost žáka a respektuje jeho zvláštnosti a je soustředěn na jeho zájmy, pocity, problémy, které dítě prožívá. Naopak Stodůlková a Zapletalová⁴⁵ dělí vychovatele dle typu vedení, organizace a vztahu, jaký chovají k dětem, na typ liberální, demokratický a autokratický. Liberální vychovatel je opakem autokratického stylu vedení. Na děti nejsou kladeny žádné nároky, přičemž se u žáků vytrácí zodpovědnost za plnění povinností při činnostech v rámci školní družiny. Děti vychovatele nevnímají jako autoritu. Naopak při autokratickém stylu vedení jsou na děti kladeny příliš velké nároky, které jsou kolikrát až nevhodné. Takový vychovatel je na děti přespříliš přísný. Za nejideálnější styl vedení je dle Stodůlkové a Zapletalové považován styl demokratický, který je považován za přiměřený vůči dětským schopnostem a dovednostem. Takového vychovatele charakterizuje zájem o názory dětí, které je schopen respektovat. Děti ho vnímají jako autoritu a jeho důležitou vlastností je pečlivost.

Podle mého názoru další dělení lze definovat podle typu temperamentu vychovatele. O typech temperamentu hovoří odborná literatura s psychologickou tematikou (např. Nakonečný). Konkrétně hovoříme o temperamentu sangvinika, cholerika, flegmatika a melancholika. Ideálním typem je sangvinik, jelikož disponuje komunikativní kompetencí, je otevřený vůči dětem a má největší předpoklady k tomu, aby byl dobrým vychovatelem, jelikož je tolerantní, optimistický a, jak již bylo řečeno, komunikativní.

Klidným typem je flegmatik, který je příliš pohodlný a v práci v tomto oboru není příliš kreativní. Cholerik je přísný, bývá však aktivní a dokáže zaujmout, ale je výbušný a náladový, což může zapříčinit sníženou autoritu tohoto vychovatele mezi dětmi.

⁴³Srov. STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*, s. 161.

⁴⁴ Srov. HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*, s. 14.

⁴⁵ Srov. STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*, s. 162

Dalším klidným typem mimo flegmatika je melancholik, který se však rychle unaví a je přecitlivělý a nevyrovnaný. V praxi stejně jako v životě není možno nalézt jeden typ temperamentu, zmíněné typy jsou provázány.

Další dělení vychovatelů se jeví spíše jako problematické. Těmito typy jsou podle Dosoudila⁴⁶ vychovatel jako terapeut a vychovatel jako náhradní rodič. Braní vychovatele jako terapeuta se jeví jako zásadní konflikt. Řada vychovatelů sice má kompetence být výborným terapeutem, ale jelikož jsou vychovatelé v časté interakci s dětmi, tak se s nimi dostávají častěji do konfliktu. Na základě toho nastává problém budování terapeutického vztahu a procesu mezi vychovatelem a vychovávaným, obdobně jako mezi rodičem a dítětem. Vztah mezi vychovatelem a dítětem je utvářen v přirozenějších podmínkách a více je podobný vztahům, které děti budou navazovat v reálném životě.

Další problematická situace dle Dosoudila nastává ve chvíli, kdy je spor mezi vychovatelem jako profesionálem a vychovatelem jako náhradním rodičem. Je důležité si uvědomit, že vychovatel je se svěřencem pouze v právním vztahu, přičemž sice přebírá povinnosti zákonného zástupce, ale práva jsou ponechána rodičům. Dále je např. v případě vychovatele narušena trvalost citových vazeb v institucionální výchově vlivem střídání vychovatelů. Důležité je podotknout, že vychovatel s vychovávaným nesdílí společnou budoucnost, pouze ji plánuje a pomáhá dítěti s přípravou na samostatný život. Jedna z respondentek mého vlastního výzkumu dokonce tvrdí, že rodiče si myslí, že vychovatelé děti tzv. „srovnají do latě“, avšak tyto povinnosti náleží zákonným zástupcům dítěte a to si rodič často neuvědomuje.

2.5. Rizika práce vychovatele (syndrom vyhoření)

Ve vývoji profesní dráhy pedagogického pracovníka bývá konečnou etapou tzv. „předdůchodová fáze“. Profesionálové se v této fázi vyznačují charakteristikami, které souvisí se změnami hodnot – např. zájem o výdělek, zájem o dobrý pracovní kolektiv a vztahy mezi kolegy aj.⁴⁷ Dle Průchy⁴⁸ je jedno z nejčastějších témat výzkumu

⁴⁶ Srov. DOSOUDIL, Pavel a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe*, s. 34–38.

⁴⁷ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 225–226.

⁴⁸ Srov. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*.

pedagogických pracovníků u nás a v zahraničí téma, proč pedagogický pracovník (Průcha hovoří o učiteli) na konci své profesní dráhy „vyhasíná“. Pojem pedagogický pracovník jsem použila úmyslně, jelikož o syndromu vyhoření se hovoří zejména u pedagogických pracovníků obecně a celkově u pomáhajících profesí, protože jejich hlavní pracovní náplní je kontakt s lidmi.

Existuje mnoho definic tohoto pojmu. Za nejvýznamnější je dle Hanniga a Kellera⁴⁹ považována definice Pinese: „*Syndrom vyhoření lze popsat jako duševní stav objevující se často u lidí, kteří pracují s jinými lidmi. Tento stav ohlašuje celá řada symptomů: člověk se cítí celkově špatně, je emocionálně, duševně a tělesně unavený. Má pocity bezmoci a beznaděje, nemá chuť do práce ani radost ze života.*“

Většina autorů se shoduje na výroku, že se jedná o psychický stav, který je charakterizovaný procesem extrémního emočního a fyzického vyčerpání, kognitivním a celkovým opotřebením následkem emoční a mezilidské zátěže při nasazení pro ostatní lidské bytosti. Syndrom vyhoření je podle Poschkampa⁵⁰ zdlouhavý proces – příznaky se postupně zvětšují. Jakmile dojde k výskytu jednoho z hlavních příznaků vyhasínání, je více než pravděpodobné, že se objeví i příznaky ostatní, ale není pravidlem, že si vyhasínající projde všemi fázemi.

Praško tvrdí, že k vyhasínání u pedagogických pracovníků dochází především v důsledku nezájmu žáků a jejich nekázně, nepříjemné atmosféry na pracovišti či nedobrého vztahu s rodiči, z čehož vyplývá nerovnováha mezi „investicí“ (výdej energie a emocí) a „ziskem“ (z práce) pracovníka.⁵¹ Toto tvrzení potvrzují respondenti mého vlastního výzkumu, kteří u profese vychovatele považují za problematické např. hluk, vztahy s nadřízenými ad.

Z hlediska pedagogického výzkumu, dle Průchy,⁵² není konečná fáze profesní dráhy příliš objasněna. Existují jen nálezy, které se týkají spíše zdravotních a psychických vlastností učitelů.

⁴⁹ HENNIG, C., KELLER, G. *Antistresový program pro učitele*, s. 17.

⁵⁰ Srov. POSCHKAMP, Thomas. *Vyhoření: Rozpoznání, léčba, prevence*, s. 11–39.

⁵¹ Srov. PRAŠKO, Ján. *Chronická únava: zvládání chronického únavového syndromu*, s. 29–30.

⁵² Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 226.

3. Učitel

Profesi vychovatele jsem již definovala, nyní považuji za vhodné definovat taktéž učitelskou profesi, z důvodu tendence ke srovnávání těchto dvou profesí (vychovatel / učitel) ze strany respondentů mého vlastního výzkumu. Z této skutečnosti mi vyplynulo, že by bylo zajímavé tyto dvě profese porovnat taktéž v teoretické části mé práce z hlediska odborné literatury. V této kapitole se zaměřím na totožné charakteristiky profese, jako v kapitole druhé, kterými jsou definice učitelství, požadavky na kvalifikaci a dovednosti a s tím spojené kompetence této profese. Průcha⁵³ uvádí, že existuje tzv. teorie učitelské profese (pedeutologie), která má dávné kořeny. Pokusím se tuto teorii nastínit.

Dále je důležité poznamenat, že dle Průchy⁵⁴ je profese učitele jednou z nejstarších profesí v kulturních dějinách. Učitelem se dle Průchy⁵⁵ označuje osoba, která pracuje jako vyučující ve škole. Hlavními termíny, které se nejčastěji užívají v případě tohoto povolání, jsou edukátor (profesionál provádějící edukaci, který vyučuje, vzdělává, vychovává, školí, atd.), pedagogický pracovník (skupina pracovníků, jejíž je učitel součástí) a učitel (třetí hlavní činitel při výchově spolu s matkou a otcem). Dle Průchy⁵⁶ existuje několik kritérií, které stanovují profesi profesí, přičemž Ornstein a Levin dle Průchy konstatují, že učitelé nesplňují všechna kritéria, a tudíž je povolání učitele bráno jako semiprofese čili vyvíjející se profese, která se k daným charakteristikám „profesionála“ dopracovává.

⁵³ Srov. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*.

⁵⁴ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 174.

⁵⁵ Srov. PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*, s. 17–21.

⁵⁶ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 174–175.

3.1. Pracovní náplň učitele

Na začátek této kapitoly bych ráda zmínila výrok z historického dokumentu (*Rádce pro školní čekancy, pomocníky a učitelé v císař. králov. zemích*) z r. 1814, o kterém hovoří Průcha,⁵⁷ když tvrdí, že se názor na poslání a s tím spojenou pracovní náplň učitelé profese v posledních dvou staletích v podstatě nezměnil: „*Učitelé ve školách mají spoluvychovatelové byti. Na tom ještě dosti není, když se dítky vedou, aby rozumnými byly, ony také dobrými, a sice mravně dobrými býti mají. Mravní dobrota mnohem více platí nežli naučenost. Proto také plným právem může se od učitelů žádati, aby kromě učitelského umění, také v pravidlech vychovávání známi a zběhlí byli. Tím samým dosahuje učitelský úřad tak velikou cenu a hodnost, že se jiným vznešeným a vážným ouřadům vyrovnati může.*“

Z tohoto citátu vyplývá, že již po staletí je kladen důraz na to, že hlavní pracovní náplní této profese je nejen vyučovat/vzdělávat, ale taktéž vychovávat. Můžeme zde vidět spojitost s profesí vychovatele. Dle mého se tedy tyto role vzájemně doplňují a nelze je zcela odlišit. Dále budu hovořit o pracovní náplni učitele z pohledu odborné literatury a zákonů.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, vymezuje učitele jako pedagogického pracovníka, jehož prací je přímá pedagogická činnost, jejíž náplní je vzdělávat, což je základní předpoklad pro uplatnění jedince ve všech oblastech života a samozřejmě v budoucím zaměstnání. Dále dle Heluse⁵⁸ patří mezi pracovní náplň učitele vychovávat žáky a rozvíjet jejich znalosti, dovednosti a osobnost. Osobnost člověka má být rozvíjena ve třech dalších oblastech – volný čas (oproštění od stresu a všednosti), kultura mezilidských vztahů (rozvíjení významu přátelství, partnerství a sociálních vztahů) a třetí oblast je oblast lidského bytí (smysl pro krásno, pravdu, lásku, spiritualitu). Zde můžeme opět vidět spojitost s profesí vychovatele.

Obecné požadavky pro vzdělávání vymezují rámcové vzdělávací programy a na jednotlivých školách, stupních a oborech se následně konkretizují prostřednictvím školních vzdělávacích programů. RVP jsou zpracovány centrálně a ŠVP jsou zpracovávány na jednotlivých školách s ohledem na jejich plány, možnosti a potřeby a kladou na

⁵⁷ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*.

⁵⁸ Srov. HELUS, Z. *Čtyři teze k tématu „změna školy.“*, s. 28.

učitele důraz především z hlediska klíčových kompetencí, které má pedagog u žáků rozvíjet a utvářet v rámci výuky. Jedná se o soubory znalostí, dovedností a postojů.

Podle Heluse⁵⁹ má učitel za úkol plánovat a připravovat vyučovací hodinu, kterou musí následně realizovat. Musí také hodnotit efektivitu vyučování a výsledky, kterých žáci dosahují. Důležité je umět s žáky komunikovat, pomáhat jim a řešit jejich problémy nejen učební, ale také osobní, spolupracovat s rodiči a rozvíjet se v oblasti svého oboru. Jedním z hlavních úkolů učitelů je vyučovat a motivovat žáky k celoživotnímu vzdělávání. Dále je od nich vyžadována tvořivost, flexibilita, samostatnost a samozřejmě vztah k dětem.

Role učitele lze dle Vašutové⁶⁰ vymezit takto:

1. role tvůrce a projektanta,
2. role poskytující poznatky a zkušenosti,
3. role rádce,
4. role diagnostika (zejména vzdělávacích potřeb, zájmů a problémů jednotlivých žáků),
5. role hodnotící (žáků, jejich výsledků a výuky),
6. role třídního a školního manažera,
7. role socializačního modelu (učitel napomáhá žákům k socializaci).

3.2. Kvalifikace a dovednosti učitele

V této podkapitole budu hovořit o kvalifikaci učitele prvního stupně základní školy, jelikož téma mé práce se týká především práce vychovatele ve školní družině, který rovněž pracuje s dětmi prvního stupně. Dále charakterizuji s tím spojené dovednosti, kterými musí učitel disponovat.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, stanovuje, že učitel prvního stupně základní školy získává kvalifikaci vysokoškolským vzděláním (podrobněji viz § 7).

⁵⁹ Srov. HELUS, Z. *Čtyři teze k tématu „změna školy.“*, s. 34–37.

⁶⁰ Srov. VAŠUTOVÁ, J. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*, s. 68–69.

Vzdělání je samozřejmě důležité pro práci učitele, avšak dalším důležitým aspektem jsou kompetence, které zahrnují dovednosti určitého pedagogického pracovníka – v tomto případě učitele. Kraus⁶¹ uvádí tři oblasti kompetencí učitele, kterými jsou oblast pedagogická, specializační a sociální. Pod tyto tři hlavní oblasti spadají oblasti, jakými jsou příprava na vyučování, výkon žáků, organizace výuky – správná volba didaktických metod, komunikace s žáky, předávání učební látky a předávání důležitých hodnot a postojů, které jsou významné pro život jako takový. Dále sem však můžeme zařadit také vedení žáků k důležitým hodnotám, empatii, principu demokracie a zdravému životnímu stylu. Vašutová⁶² (podobně jako Kraus) sem řadí taktéž kompetenci osobnostní, kterou považují za velmi důležitou a lze ji definovat jako schopnost rozhodování, důslednosti, empatie a kreativity, zároveň schopnost sociability (vnímavost pro různé situace a různá prostředí), sebekontroly a sebeovládání a emoční stability.

Další kompetence učitele uvádí Spilková,⁶³ která se ztotožňuje s výše uvedenými v případě dvou kompetencí, kterými jsou pedagogická a specializační – Spilková tuto kompetenci (specializační) charakterizuje jako předmětovou. Kompetence dle Spilkové jsou tedy kompetence pedagogická, psychodidaktická, předmětová, komunikativní, diagnostická a organizační. Tyto kompetence lze odvozovat od vzdělávacích cílů a funkcí školy, kterými jsou funkce kvalifikační, socializační, personalizační a integrační. Mezi cíle vzdělávání řadíme učení se poznávat, učení se žít, učení se jednat a učení se být.⁶⁴ Tyto cíle, dle mého uvážení, by měly být cílením každého člověka a jeho životní dráhy. Považuji je za velice důležité ve všech směrech života, ať už profesních či životních.

⁶¹ Srov. KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*, s. 152–154.

⁶² Srov. VAŠUTOVÁ, J. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*.

⁶³ Srov. SPILKOVÁ, V. *Proměny primární školy a vzdělávání učitelů v historicko-srovnávací perspektivě*.

⁶⁴ Srov. VAŠUTOVÁ, J. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*, s. 33–36.

4. Porovnání profesí vychovatele a učitele: shrnutí

Má diplomová práce je zaměřena na profesní dráhu vychovatele ve školní družině, já se však v mé práci rozhodla také definovat učitelskou profesi z důvodu velké četnosti porovnávání těchto dvou profesí v mém vlastním výzkumu samotnými respondenty. Nyní se pokusím porovnat tyto dvě profese z hlediska kvalifikace, kompetencí a jiných aspektů dané profesní dráhy na základě odborné literatury. V následující podkapitole dojde k porovnání na základě ostatních výzkumů.

Kvalifikaci tyto dvě profese získávají středoškolským či vysokoškolským vzděláním, nejlépe v oblasti pedagogiky, avšak u vychovatele vysokoškolské vzdělání není nutností. Profese vychovatele a učitele se shodují v tom, že v obou případech se dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, jedná o pedagogické pracovníky, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost ve škole. V obou případech se v případě přímé pedagogické činnosti jedná o výchovu a vzdělávání dětí, avšak u vychovatele je zaměření spíše na výchovu a u učitelské profese na vzdělávání, jehož výsledky následně učitelé hodnotí, přičemž hodnocení či hodnotící role je jednou z hlavních rolí učitele podle Vašutové,⁶⁵ kdy učitel hodnotí získané vědomosti a dosažené výsledky žáků, zatímco vychovatel v případě hodnotící role např. chválí děti za odvedenou činnost. Rozdíly jsou především v míře formálnosti a systematičnosti hodnocení. Dále lze hovořit také o nepřímé činnosti pedagogické - např. příprava na výchovnou a vzdělávací činnost a s tím spojené vypracování podkladů a zajištění potřebných pomůcek, dále účast na poradách, vedení administrativy a komunikace s rodiči.

Důležitou kompetencí v obou případech je kompetence komunikativní, která je v těchto dvou profesích obzvláště důležitá, z důvodu četnosti komunikace se žáky, rodiči i kolegy. Jako o dalších společných kompetencích hovoříme o kompetenci organizační, jelikož je důležité, aby obě tyto profese disponovaly schopností organizace

⁶⁵ Srov. VAŠUTOVÁ, J. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*, s. 68–69

dané činnosti, a kompetenci diagnostické z důvodu dovednosti „určení diagnózy“ daného jedince. Dále odborná literatura hovoří o schopnosti empatie a kreativity v obou profesích.

Co se týče specializace, specializační či předmětovou kompetencí by měl disponovat především učitel, avšak některá školská zařízení, včetně školní družiny, chtějí mít specializovaného taktéž vychovatele, ale spíše je bráno v potaz, aby vychovatel byl všestranně zaměřený z důvodu různorodých aktivit pro děti.

4.1. Profesní dráha vychovatelů a učitelů - výzkumy

V této podkapitole se pokusím z hlediska jiných výzkumů porovnat profesní dráhu učitele a vychovatele. Dále ve vztahu k problematice vyhoření, která souvisí s výsledky pedagogické práce, se zabývám také např. tím, jaký má školní družina a školní kluby vliv na děti ze sociálně slabších rodin a také se budu věnovat otázce očekávání formulovaných ve vztahu k dané profesi, resp. otázce standardů pro vychovatele a učitele.

V předešlých kapitolách jsem se věnovala teorii, která nám umožní nahlédnout do této problematiky z hlediska odborných zdrojů. Zatímco v této kapitole a kapitole týkající se mého vlastního výzkumu nahlédneme do praxe, jelikož dle výše zmíněných teoretických faktů je praxe velice důležitá a s teorií se vzájemně doplňují.

Nahlédnu rovněž do výzkumů jiných diplomových a bakalářských prací, které se zabývají tematikou týkající se profese vychovatele a učitele. Učitelská profese u této podkapitoly bude obsáhlejší, jelikož, jak jsem již zmínila, je obsáhlá z hlediska studií empirického charakteru. Myslím si však, že většina faktů níže zmíněných je dle mého bádání obdobná s vychovatelskou profesí.

4.1.1. Učitelská profese z hlediska výzkumu

Zprvu se pokusím zaměřit na počátek profesní dráhy učitele a s tím spojené problémy začínajících učitelů, což objasňuje Kůrková⁶⁶ v diplomové práci na téma: Profesní problémy začínajících učitelů. Kůrková se zaměřila na obtíže, kterým čelí začínající

⁶⁶ Srov. KŮRKOVÁ, Tereza. *Profesní problémy začínajících učitelů*.

učitel na druhém stupni základní školy, zkoumala jejich příčiny a to, jak se jim případně snaží vyhnout. Jedná se o kvalitativní výzkum s metodou rozhovoru.

Výzkumným vzorkem bylo 8 učitelů druhého stupně základní školy s učitelskou praxí do jednoho roku (Kůrková zmiňuje, že nebylo snadné takovéhoto respondenty nalézt, jelikož je na základních školách velice málo začínajících pedagogů).

Již po třetím rozhovoru bylo zjištěno, že učitelé uvádí téměř totožné problémy. Odpovědi všech respondentů na téma problémy v začátcích jejich profese se téměř shodovaly. Za největší problém začínající učitelé uvádějí nedostatek praxe na školách s pedagogickým zaměřením, avšak pozitivně je ohodnocena odborná příprava na jejich aprobační předměty. Začátky jsou hodnoceny kladně, ale i záporně. Pozitivní hledisko nalézáme především u přijetí učitelů do pedagogického sboru na dané škole a z hlediska platového ohodnocení. Naopak negativně učitelé nahlízejí na přípravu na vyučování v prvních měsících vyučování. Vnímají ji jako časově velmi náročnou, avšak to se naštěstí s přibývajícím zkušenostmi pomalu, ale jistě mění. Další problémy jsou vnímány u kázně, hodnocení žáků a také u komunikace s žáky, především při stanovení spravedlivých kritérií při hodnocení ústního projevu žáka. Všichni dotazovaní respondenti se shodli na celkové psychické náročnosti tohoto povolání.⁶⁷

Výsledky tohoto výzkumu z hlediska odborné literatury potvrzuje Šimoník,⁶⁸ který za největší problém začínajícího učitele považuje rozdíly mezi přípravou a skutečným výkonem v praxi, z čehož vyplývají nesnáze, kterými je mladý člověk provázen během vstupu do praxe. Hlavním problémem je příprava na vysoké škole, jež má převážně teoretický charakter a chybí nezbytné pracovní dovednosti. K dotváření „hotového“ odborníka dochází tudíž až v prvních několika letech praxe, která poté ovlivňuje další profesní vývoj. Zajímavým poznatkem také je, že od začínajícího učitele se požaduje již od prvního dne v praxi plnění veškerých povinností, které této profesi přísluší, zatímco u ostatních profesí se nároky zvyšují postupně, z čehož vyplývá řada chyb, kterých se začínající učitelé dopouštějí, jelikož je na ně kladen až příliš velký tlak z hlediska odpovědnosti atd.

Toto tvrzení (velké nároky na začínajícího učitele) potvrzuje Průcha,⁶⁹ který charakterizuje profesní start učitele v ČR jako náročný, jelikož od prvního dne, kdy

⁶⁷ Srov. KŮRKOVÁ, Tereza. *Profesní problémy začínajících učitelů*.

⁶⁸ Srov. ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel*, s. 8–9.

⁶⁹ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 207–208.

učitel nastoupí do činnosti školy, přebírá veškeré povinnosti „normálního“ učitele a plnou odpovědnost za práci, kterou vykonává, z čehož plyne, že nemá ve svých vyučovacích hodinách nikoho jiného kromě žáků, kdo by mu pomáhal či radil. Naopak v zahraničí je učitel – začátečník postupně veden do výkonu své profese a může se spolehnout na spolupráci se zkušenějšími kolegy, což si myslím, že je velice přínosné pro profesní dráhu učitele, ale také jeho životní dráhu, jelikož je důležité, abychom si pomáhali. Taktéž by tato skutečnost mohla potlačit odpor a frustraci vůči této profesi.

V mém vlastním výzkumu se respondentů táži na otázku, zda se považují za vychovatele začátečníka, či kdy si myslí, že se již za něj považovat nemusí. Pověštinou odpovídají, že se stále něčemu novému učí. Toto tvrzení ve své podstatě problematizuje Šimoník,⁷⁰ který označuje učitele za začátečníka v prvním školním roce pedagogického působení, jelikož se jedná o období nejintenzivnějšího procesu identifikace s danou profesí a dochází k tzv. zasvěcení do učitelského společenství. Např. v některých zemích dokonce začínající učitelé konají tzv. zkoušku učitelské způsobilosti po prvním roce praxe, díky níž získají plnou učitelskou kvalifikaci. Není však pravidlem, že všichni učitelé mají zpočátku obtíže. Najdou se i tací, kteří již od počátku vyučují na velice dobré úrovni.

Šimoník⁷¹ uvádí jeho vlastní výzkum, který se zabývá problematikou právě zmíněných začínajících učitelů. Např. na otázku, co začínající učitele nejvíce zklamalo při nástupu do školství, se Šimoník setkává s výtkami týkajícími se materiálního vybavení školy či neukázněného chování, agresivity žáků a množství přestupků. Avšak ve výzkumu respondenti odpovídali odlišně, zmíněné výpovědi byly nejčastější. Dále je z výzkumu patrné, že mladí lidé posuzují také atmosféru na pracovišti – vzájemné vztahy mezi učiteli, vztah rodičů a učitelů a samozřejmě vztah žáků k učitelům.

Další výzkum se zabývá průběhem profesní dráhy učitelů. Zkoumajícím je Zedníková⁷² ve své diplomové práci na téma: Profesní dráha učitelů jejich očima. Zkoumány byly příběhy, které vyprávějí učitelé v důchodu, o průběhu jejich profesní dráhy a o tom, co jejich profesi ovlivnilo. Výzkum byl prováděn metodou rozhovoru, který byl doplněn další metodou „čára života“. Respondenti dostali za úkol znázornit jejich přímku života profesní dráhy a následně vyznačit, co je nejvíce ovlivnilo

⁷⁰ Srov. ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel*, s. 9.

⁷¹ Srov. Tamtéž, s. 14–15.

⁷² Srov. ZEDNÍKOVÁ, Michaela. *Profesní dráha učitelů jejich očima*.

v průběhu jejich profese, a následně se o daných tématech rozpovídat. Celkem bylo realizováno 5 rozhovorů.

Zedníková na základě analýzy rozhovorů určila tři diskurzy, v jejichž rámci učitelé vyprávějí své příběhy. Jednalo se o diskurz politický, diskurz osobního života a diskurz profesní. Každý z nich reprezentuje zlomové události v příbězích. U jedné z respondentek to byly zlomové události politické, které ovlivnily celý průběh její profese. Jednalo se o politické události roku 1968 a 1989. Změnu politického režimu uvádějí jako zlom i další respondenti, ale uvádějí ovlivnění své profesní dráhy v různé míře. V rámci diskurzu osobního života jsou nejdůležitějšími událostmi ty, které se týkají rodiny a zdraví, v rámci diskurzu profesního se jedná především o aktivity, které pedagogové realizovali nad rámec své výuky. Z tohoto výzkumného šetření je patrné, že existuje mnoho aspektů, které mají silný vliv na průběh profesní i životní dráhy člověka.

Z počátku jsme hovořili o začínajícím učiteli, nyní jsme se přesunuli k již probíhající profesní dráze, tedy ke zkušenému učiteli čili expertovi, kterého charakterizuje Průcha⁷³ takto: Po období profesního startu (období začínajícího učitele) následuje období profesní stabilizace. Výzkumy, které se dle Průchy zabývají touto fází profesní dráhy, nazývají učitele jako experta nebo jako zkušeného učitele. Toto období je charakterizováno tím, že učiteli již není potřeba poskytovat odbornou pomoc ve smyslu „uvádění do praxe“. Potíž však nastává v případě, že neexistují podklady, které by dokázaly přesně vymezit, po jak dlouhé době se ze začínajícího učitele stává učitel expert. Šimoník (viz výše) nicméně tvrdí, že o zkušeném učiteli hovoříme již po prvním roce praxe učitelé profese.

Další výzkum vypovídá o jednom z možných konců imaginární profesní linie, kterou je případný syndrom vyhoření u pedagogů. Syndrom vyhoření u učitelů na základní škole zkoumala Andělová⁷⁴ ve své diplomové práci, jejímž hlavním cílem bylo nahlédnout do problematiky zmíněného syndromu vyhasínání, který často souvisí s dnešní uspěchanou dobou a životním stylem jedinců. Dále se Andělová zaměřila na to, zda pedagog obecně má povědomí o tomto problému a zda délka praxe ovlivňuje projevy tohoto syndromu.

Výzkumný vzorek zahrnoval 50 respondentů s různou délkou praxe. Jednalo se o kvantitativní výzkum metodou dotazníkového šetření. Ve výzkumném šetření se

⁷³ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 216–218.

⁷⁴ Srov. ANDĚLOVÁ, Marie. *Syndrom vyhoření u učitelů na základní škole*.

potvrdilo, že délka praxe má vliv na vznik a vývoj syndromu vyhoření. U zkoumaného vzorku nebylo však zastoupení velkého procenta vyhořelých jedinců.

Průcha⁷⁵ hovoří o tzv. konzervativním („vyhasínajícím“) učiteli, což je terminologické označení pro konečnou etapu profesní dráhy učitele. Z výzkumů dle Průchy vyplývá, že se setkávají dva protichůdné názory. Na jedné straně se předpokládá, že učitel, který se nachází v poslední fázi své profesní dráhy, je nejzkušenější, avšak nejsou o tom žádná objektivní zjištění. Na druhé straně stojí, že s přibývajícím věkem u učitelů vzniká tzv. efekt vyhasínání a současně se začínají projevovat zdravotní komplikace, stres atd. Efekt vyhasínání neboli syndrom vyhoření lze chápat jako projev vyčerpání fyzických a psychických sil a profesní ochablost. Jedná se o pocit únavy z dětí a celkového prostředí školy.

V díle od Průchy⁷⁶ jedna z kapitol vypovídá o výzkumných aktivitách zaměřených na učitelskou profesi. V empirickém výzkumu učitelské profese se dle Průchy uplatňují kvantitativní i kvalitativní metodologie. Převažuje však první přístup, avšak v posledních letech v zahraničí se tyto dvě metodologie kombinují, jelikož každá z nich má své klady i zápory. V ČR patří mezi převládající aplikovanou metodu dotazníkové šetření, což je dle mého názoru v některých případech škoda, protože kombinace dvou metodologií, např. dotazníkového šetření a upřesnění dané problematiky pomocí metody rozhovoru na základě kvalitativního výzkumu, má velký potenciál a jedná se o velice zajímavý a přínosný druh výzkumného šetření.

4.1.2. Vychovatelská profese z hlediska výzkumu

Jedním z mála výzkumů týkajících se profesní dráhy vychovatele a celkově této profese je výzkum Hrubé⁷⁷ uvedený v její diplomové práci na téma Profese vychovatele ve školní družině a syndrom vyhoření. Výzkum je orientovaný kvantitativně, realizovaný metodou dotazníkového šetření. Hrubá zkoumala, zda existuje souvislost mezi syndromem vyhoření u vychovatelů a tím, jak vychovatelé vnímají klima školy. První část dotazníku tedy byla zaměřena na syndrom vyhoření a druhá část na klima školy. Na dotazník odpovědělo 155 respondentů, 149 dotazníků bylo však s úplnými odpověďmi.

⁷⁵ Srov. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*, s. 225–229.

⁷⁶ Srov. PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*, s. 121.

⁷⁷ Srov. HRUBÁ, Barbora. *Profese vychovatele ve školní družině a syndrom vyhoření*.

Z tohoto výzkumného šetření vyplývá, že průměrná hodnota všech respondentů poukazuje na mírné vyhoření především v oblasti emocionální a v oblasti osobního uspokojení. Druhá část výzkumu byla zaměřená na klima školy, přičemž větší část respondentů hodnotí klima školy jako nepříznivé. Na základě údajů z dotazníků z tohoto výzkumu vyplynulo, že syndrom vyhoření a klima školy spolu do značné míry souvisí, a to zejména ve složce emocionálního vyčerpání.⁷⁸

Existuje několik problémů, se kterými se setkávají vychovatelé a pedagogové volného času ve své praxi a následně mohou tyto problémy vést ke zmiňovanému syndromu vyhoření. Podle Bendla⁷⁹ se mezi tyto problémy řadí nedocenení výchovy ve volném čase a tím pádem také práce vychovatelů a pedagogů volného času, jelikož jejich práce je často chápána jako pouhé „hlídání“. Je totiž velice důležité, aby vychovatelé využívali všech příležitostí k objasnění významu pedagogického ovlivňování volného času (např. při třídních schůzkách, pedagogických poradách aj.). Za další problémy považuje Bendl, jak již bylo zmíněno, nedopracovaný systém profesní přípravy v oboru a dále klima školy, což potvrzuje výzkum Hrubé. Klimatem školy se rozumí atmosféra na pracovišti, materiální vybavení prostředí, kde probíhá výchova dětí v době mimo vyučování. Dále vychovatelé upozorňují dle Bendla na skutečnost, že přibývá dětí s výchovnými problémy, což také může negativně ovlivňovat osobnost pedagoga volného času či vychovatele, jelikož je práce s dětmi náročnější a je obtížnější motivovat děti pro aktivní zájmovou činnost.

Důležitým aspektem dobrého vychovatele je, jaký k němu mají děti vztah, jelikož dle mého vlastního výzkumu a poznatků z odborné literatury je tento druh vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným považován za velice důležitý. Následující výzkum, jehož autorkou je Přibilová,⁸⁰ se týká vybraných aspektů práce vychovatele ve školní družině se zaměřením na vztah dítěte k vychovateli. Hlavním cílem bylo zjistit: „*Jaký vztah děti mají ke svému vychovateli. Jak vnímají jeho osobnost, jaké vlastnosti, dovednosti a schopnosti na něm mají rády a jaké činnosti, které realizuje v průběhu výchovného procesu, jsou jejich oblíbené.*“

⁷⁸ Srov. HRUBÁ, Barbora. *Profese vychovatele ve školní družině a syndrom vyhoření.*

⁷⁹ Srov. BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*, s. 155.

⁸⁰ PŘIBILOVÁ, Tereza. *Vybrané aspekty práce vychovatele ve školní družině se zaměřením na vztah dítěte k vychovateli.*

V případě tohoto výzkumu se jednalo o kvalitativní sběr dat metodou pozorování a rozhovoru. Cílovou skupinou byly děti mladšího školního věku, které pravidelně navštěvují školní družinu. Výzkumu se účastnilo 6 dětí z jedné třídy, které měly stejného vychovatele. Děti dostaly za úkol nakreslit svého vychovatele, jak nejlépe umí. Dále byl s dětmi uskutečňován rozhovor během kreslení nebo po něm.

Z výsledků je patrné, že vztah dětí k vychovateli je spíše kladný. Mezi jejich nejoblíbenější činnosti, které vychovatelka organizuje, zařadily hry. Hry jsou totiž různorodé. Výpovědi dětí se nejspíše odvíjí od dlouhé praxe ve školní družině této vychovatelky. Vztah dětí k vychovateli je taktéž dle výzkumu odvíjen od kázně dětí. Děti s dobrým chováním hodnotily vychovatelku kladněji oproti dětem s kázeňskými problémy.

Co se týče kreseb jednotlivých dětí, byly zde patrné společné znaky, např. na všech kresbách má vychovatelka znázorněný úsměv, což podle Příbilové nejspíše znázorňuje dobrou atmosféru ve školní družině a oblíbenost vychovatelky. V případě této profese se jedná o velice důležitý faktor, který by měl vyjadřovat každého vychovatele – být pozitivní, mít dobrý vztah k dětem a navodit příjemnou atmosféru mezi dětmi v prostředí školní družiny.⁸¹

Z tohoto výzkumu je patrné, že může být skutečně obohacující uplatnit kombinaci dvou metod výzkumu. Děti nerady zodpovídají otázky, na které často neznají ani odpověď, tudíž dle mého názoru bylo vhodné, aby své pocity vůči vychovateli vyjádřily pomocí kresby a následně metodou rozhovoru byly ujasněny nesrovnalosti.

Výše uvedenými vlastnostmi (být pozitivní, mít dobrý vztah k dětem a navodit příjemnou atmosféru mezi dětmi a v prostředí školní družiny) by měl disponovat každý vychovatel. Tudíž jeho role ve školní družině se vyznačuje tím, že by měl mít kladný vztah k dětem, být pozitivní aj.

Otázkou však zůstává, jaká je např. role vychovatele v pedagogickém týmu. Dle Dosoudila⁸² se pojmem, „pedagogický tým“ rozumí skupina pedagogických pracovníků v konkrétní výchovné vzdělávací instituci. U tohoto pojmu se setkáváme s propojením profese vychovatele a učitele v jeden celek. Pro tzv. pedagogický tým je typická koordinace činností a vztahů, což vede k dosažení základních cílů. Všechny pracovní

⁸¹ Srov. PŘIBILOVÁ, Tereza. *Vybrané aspekty práce vychovatele ve školní družině se zaměřením na vztah dítěte k vychovateli.*

⁸² Srov. DOSOUDIL, Pavel a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe*, s. 31–32.

skupiny, tedy i pedagogický sbor, mají přesně stanovené cíle práce, které následně mohou mít vliv na členy skupiny z hlediska pracovních hodnotových představ aj. Za základní předmět pedagogického týmu je považována již zmiňovaná výchova a vzdělávání.

Zajímavým zjištěním je, že dle Dosoudila vzniká v některých zařízeních rivalita právě mezi profesní skupinou učitelů a vychovatelů nebo mezi pedagogickými pracovníky (vychovateli, učiteli) a terapeuty (psychology, etopedy). Příčinou těchto konfliktů je nejasné definování rolí jednotlivých pozic. Např. přímá výchovná činnost v případě vychovatelské profese má oproti vyučování méně znatelné hranice. Pracovní náplň vychovatele se skládá z řady aktivit a často může být tato profese vykonávána formou pouhého dohledu (tedy chybně, ale legálně). Výsledky u dětí v případě této profese jsou obtížněji měřitelné a jsou zřetelné až po delší době.

Naopak učitelská profese je popsána přesněji a často dochází k tomu, že učitelé toho zneužívají. Např. odmítají se podílet na péči o vztahy dětí a soustředí se na pouhé předávání informací. Hlavním bodem střetu činností těchto dvou profesí bývá samostatná domácí příprava na vyučování. Zde se projevují různé pohledy na možnosti a potřeby žáka v případě jeho vzdělávání.

4.1.3. Vliv školních družin a klubů na děti ze sociálně slabších rodin

Výzkum proběhl v Anglii v roce 2013. Tato záležitost byla zkoumána Emily Tanner⁸³ a dalšími výzkumníky, kteří zjistili, že účast dětí na aktivitách ve školních klubech a družinách pomáhá dětem ze sociálně slabších rodin k lepším výkonům během výuky a že školní družiny jsou taktéž poskytovatelem sociálních dovedností a pomáhají dětem k socializaci.

Zkoumány byly děti z deseti základních škol na severovýchodě a jihovýchodě Anglie. Počet respondentů činil 6400 dětí. Výzkum byl zaměřen na to, jak se tyto děti změnily během základní školy a jaké druhy činností vykonávají děti z různých typů prostředí.

Zjistilo se, že návštěvnost ve školních klubech a školních družinách má pozitivní vliv na znevýhodněné děti. V průměru tyto děti dosáhly vyššího hodnocení v anglickém

⁸³ Srov. TANNER, Emily. After-school clubs help poorer primary pupils get ahead. *The Conversation: Academic rigour, journalistic flair* [online].

jazyce, matematice a přírodních vědách než jejich vrstevníci, kteří nenavštěvovali školní družinu či klub. Dále byl zjištěn kladný dopad na jejich prosociální chování – byl zjištěn větší výskyt sociálních dovedností a vyšší míra empatie.

4.2. Očekávání ve vztahu k profesi učitele a vychovatele

V této kapitole se zaměřím na vymezení obsahu profesních rolí vychovatelů a učitelů. Dále se zaměřím na důležitost komunity v případě obou profesí. Dojde tedy k jakémusi závěrečnému shrnutí mé práce v případě teoretické části. Za velice zajímavý zdroj považuji požadavky pro učitele na Filipínách, které shrnu níže. Profesní požadavky na učitele v oblasti Filipín⁸⁴ mi přijdou zajímavé především z toho hlediska, že Filipíny jsou zaostalejší země než např. Česká republika a předpoklady pro vyučujícího se tam až tak neliší. Ráda bych uvedla výrok, který je vyřčený hned v úvodu: „*Zvyšování kvality učitelů se stává nesmírně důležité pro dlouhodobé a udržitelné budování národa. Dobří učitelé mají totiž zásadní význam ve zvyšování výsledků žáků.*“

Filipínské standardy vymezují např. kariérní fáze a vypovídají o tom, jak by se měl učitel vyvíjet v jednotlivých fázích své profesní dráhy:

Fáze 1- začínající učitel - učitel získal požadovanou kvalifikaci pro vstup do učitelské profese. Má znalosti o předmětu či oblastech, ve kterých je vyškolen. Disponuje potřebnými znalostmi a dovednostmi, hodnotami, které podporují proces výuky a učení. Učitel má vzdělávací strategie, kterými řídí vzdělávací programy, jimiž má nasměrovat žáky ke vzdělávání. Pokud má nedostatky ohledně průběhu výuky a jiných záležitostí, **hledá radu u zkušených kolegů.**

U první fáze se velice ztotožňuji s výrokem, že pokud má učitel zpočátku nedostačující znalosti o průběhu výuky a jiných záležitostech, hledá radu u zkušených kolegů. Dle mého názoru je velice podstatné a povzbuzující, když je jasně stanoveno, že by si lidé měli pomáhat a držet pospolu jako kolektiv – pedagogický tým. Lidé by měli být k sobě laskaví a předávat své znalosti a zkušenosti dál mladším generacím. Tento fakt je důležitý nejen v životě samotném, ale také v případě např. zmíněného pedagogického sboru.

⁸⁴ Srov. LLEGO, Mark Anthony. Philippine Professional Standards for Teachers (PPST). *Teacherph* [online].

Fáze 2 – zkušený učitel - zkušený učitel je nezávislý při uplatňování dovedností během procesu učení. Poskytuje výukové programy, které splňují požadavky kurikula a hodnocení. Je důležité, aby zkušený učitel neustále upevňoval své znalosti a dovednosti a aktivně **přispíval ke vzájemnému růstu a pokroku dané komunity**.

Opět zde můžeme vidět zaměření na komunitu jako u fáze první. Učitel může upevňovat své znalosti a dovednosti, avšak je důležitá dobrá atmosféra na pracovišti, aby bylo zřetelné, že má pedagog podporu i u svých kolegů a napomáhají mu se samotným upevňováním zmíněných požadavků. Zaměření na vztah mezi učitelem a jeho kolegy je znatelný i v dalších fázích (viz níže).

Fáze 3 - vysoce kvalifikovaný učitel - prokazuje vysokou úroveň výkonu v praxi. Jsou charakterizováni hlubokým pochopením procesu výuky a učení. Mají vysokoškolské vzdělání a jsou více schopni řešit problémy a optimalizovat příležitosti získané ze zkušeností. **Učitel spolupracuje s kolegy a poskytuje jim podporu a mentorství**, aby zlepšili své učení a praxi. Neustále se snaží rozvíjet své odborné znalosti a praxi tím, že reflektují své vlastní potřeby a potřeby svých kolegů a studentů.

Fáze 4 – učitel - nejvyšší standard pro výuku. Učitel má schopnost zlepšovat svou vlastní pedagogickou praxi a zároveň schopnost **rozvíjet sebe sama, žáky a své kolegy**. Tito učitelé jsou uznáváni jako vůdčí osobnosti ve vzdělávání. Mají dopad na životy kolegů a žáků. Jejich závazkem je inspirovat vzdělávací komunitu na Filipínách ke zlepšení poskytovaného vzdělávání.

Dalšími požadavky pro učitele v oblasti Filipín jsou osobní růst a profesní rozvoj, znalost pedagogiky a obsahu učení, zajištění bezpečí žáků, přihlížet k rozmanitosti studentů (pohlaví, potřeby, silné stránky, zájmy a zkušenosti, jazykové, kulturní, socioekonomické a náboženské prostředí žáků, studenti se zdravotním postižením, nadaní studenti, studenti v obtížných situacích či studenti z domorodých skupin), schopnost řízení procesu výuky a učení, monitorování pokroku a úspěchů žáka (hodnocení) a udržování komunitní vazby a profesní angažovanosti.

Tyto požadavky zde uvádím, jelikož jsou velice podobné požadavkům na učitele i vychovatele u nás. Hlavní rozdíl však vidím ve větším důrazu na sepětí s komunitou, což je velice podstatné pro dobré fungování pedagogického týmu a samotného výchovně-vzdělávacího procesu.

Vychovatelé se často setkávají s rizikovým chováním žáků, což také značně ovlivňuje jejich působení a sociální roli. V případě rizikového chování se jedná o jev, se

kterým se vychovatel setkává téměř každý den, jeho prevence a náprava má dlouhodobé trvání. Jejím základem by měla být vždy precizní diagnostika dítěte a navázání důvěryhodného vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným. Důležité je ke každému dítěti přistupovat jako k jedinečné osobnosti.

Důležitá je také reflexe a sebereflexe vychovatele. V této profesi je velice důležitá schopnost reflektovat svou práci, kterou by měl disponovat každý pedagogický pracovník. Dle Žufníčka⁸⁵ pak totiž není možné, aby vychovatel bez zpětné vazby hodnotil výsledky své práce a případně plánoval další postupy při řešení problémů. Dále by se nemohl vyvarovat chyb, kterých se při práci dopustil, a neustále by chyby opakoval a dostal by se do začarovaného kruhu. Jakmile by se vychovatel opakovaně setkával s pocitem neúspěchu, vyvolalo by to v něm pocit nejistoty a nespokojenosti, který by se mohl obrátit proti žákům či jeho rodině, popřípadě kolegům. Tento stav může směřovat až k syndromu vyhoření či frustraci, což je velice nebezpečné a nepřijatelné pro zúčastněné, jelikož od vychovatele je často očekávána role tzv. ochránce, který má mít vztah k dětem. Např. Dosoudil⁸⁶ vychovatele charakterizuje jako spravedlivého „ochránce“, který má rád děti a je klidný, chápající, moudrý, důsledný, veselý, sympatický člověk, který vzbuzuje důvěru. Mel by mít široké zájmy a mnoho dovedností. Veškeré tyto vlastnosti představují ideál vychovatele a domnívám se, že i pedagogického pracovníka jako takového. Není však možné, aby člověk, který splňuje všechny tyto charakteristiky, existoval. Tyto požadavky jsou natolik vysoké, že jsou obrazem ideálního člověka. Tudiž si myslím, že nelze přesně definovat osobnost vychovatele a učitele.

V případě profesní role vychovatele se dle Dosoudila⁸⁷ jedná zároveň o sociální roli, která zastává určitou sociální pozici. Všechny role v našem životě se odehrávají v párech, vždy ve vztahu k jiné osobě. Tato role je poněkud jiná v případě vychovatele, který je v konfliktu s dítětem a jiná při spolupráci s kolegou vychovatelem či jiným pracovníkem školy. Práce, kterou vychovatel vykonává, je nazývána dle Dosoudila profesí, nikoliv zaměstnáním, jelikož profese předpokládá delší přípravu na budoucí práci a je nezastupitelná ve společnosti. Dostáváme se k důležitosti zmiňované „komunity“ v případě vychovatelství, ale také učitelství, jelikož vychovatel je součástí

⁸⁵ Srov. ŽUFNÍČEK, Jan a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe*, s. 19–24.

⁸⁶ Srov. DOSOUDIL, Pavel a kol. *Vybraná témata vychovatelské praxe*, s. 25.

⁸⁷ Srov. Tamtéž.

určité komunity a přísluší mu sociální role a sociální pozice. Jak již bylo řečeno, všechny role v našem životě se odehrávají v párech, čili ve větší skupině a ve vztahu k daným osobám, tudíž je důležité, aby tyto osoby spolu vzájemně spolupracovaly a udržovaly v kolektivu, nejen pedagogickém, dobrou atmosféru.

5. Jak se vyvíjí profesní dráha vychovatelů ve školních družinách? (vlastní výzkum)

V této kapitole představím vlastní realizovaný výzkum. Představím, jaký je jeho cíl, metodologie a důvody jeho zrodu. Dále uvedu výsledky výzkumu a shrnutí se závěrem.

5.1. Cíl výzkumu, výzkumný vzorek a metodologie

Cílem mé diplomové práce je zjistit, jak se vyvíjí profesní dráha vychovatelů ve školních družinách. Co se týče dosavadních výzkumů, povětšinou lze nalézt jen výzkumy týkající se učitelské profese. Na základě tohoto poznatku mi přišlo vhodné poukázat taktéž na vývoj profesní dráhy vychovatelů, jelikož dle mého názoru jsou důležitými pedagogickými pracovníky a nemělo by se na ně zapomínat, jelikož ovlivňují nejen volný čas dětí po vyučování, ale též mají vliv na jejich osobnost. Dále se v mé práci zaměřím na porovnání vychovatelské a učitelské profese, jelikož při realizaci mého výzkumu často docházelo k porovnávání těchto dvou profesí.

Můj výzkum směřuje k vytvoření určité linie profesních drah respondentů. Mým cílem bylo zjistit, jak probíhaly začátky, co respondenty ovlivňovalo v průběhu jejich profese a jak si představují svůj konec kariéry. Toto téma může být pro někoho osobní a týká se určité části životní dráhy člověka. Důležitým faktorem je zde důvěra. Dle mého názoru byl tedy pro mou práci vhodnější osobní kontakt s vychovateli, jelikož na toto téma je lepší se zaměřit více do hloubky a nashromáždit co nejvíce otevřených a nezkrácených údajů týkajících se profesní dráhy. Zvolila jsem tedy kvalitativní typ výzkumu s metodou shromažďování údajů formou rozhovoru. V kvalitativním typu výzkumu se jedná o podrobný popis zkoumaného jevu. Kvalitativní výzkum zahrnuje shromažďování údajů, analýzu, interpretaci a závěr (výsledky).⁸⁸

⁸⁸ Srov. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*, s. 10–14.

Zaměření mého výzkumu odpovídá výzkumnému designu biografické studie, jelikož nahlédnu do určité etapy života respondentů. Biografický výzkum zahrnuje vyprávění nebo jiný způsob zachycení životní historie.⁸⁹ Život chápe jako vyprávění určitého příběhu dané osoby, který se skládá z mnoha událostí na sebe navazujících. Život je cesta, která má své křižovatky. Život má začátek, své etapy a konec (cíl), od kterých se také odvíjí určitá chronologická posloupnost událostí, které tento příběh tvoří.⁹⁰ Jako metodu sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, jelikož jsem potřebovala zjistit informace ke všem etapám profesní dráhy.

Celkem bylo realizováno 5 rozhovorů. Mezi respondenty je pět žen z několika základních škol, z důvodu zachování anonymity respondentů. Pomocí metody rozhovoru jsem nahlédla do profesních životů pěti vychovatelů ve věku 34 až 55 let. Respondentům jsem kladla tyto otázky:

1. Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.
2. Přípravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi?
3. Povězte mi něco o svých vychovatelských začátcích.
4. Po jaké době byste o sobě řekla, že už se nepovažujete za vychovatele začátečníka?
5. Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel?
6. Povězte mi něco o svých posledních 5 letech v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?
7. Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte si, že se něco podobného děje i u vychovatelů?
8. Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit, například v podobě obrázku, jak by vypadal?
9. Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?
10. Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco, co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?

Všechny rozhovory byly prováděny osobně a byly zaznamenávány pomocí diktafonu v telefonu, následně byly převedeny do písemné podoby a podrobně rozebrány do

⁸⁹ Srov. GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W. *Sociologie*.

⁹⁰ Srov. BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*.

určitých kategorií, abych se dostala do hloubky dané problematiky a více se nad vším zamyslela. Mezi jednotlivými kategoriemi jsem se následně snažila najít a popsat patrné vztahy a zajímavé souvislosti. Následně jsem dospěla k podobě „analytického příběhu“, který líčí průběh a vývoj profesních drah respondentů. Jednotlivé kategorie mi napomohly k lepšímu vystižení a orientaci v příběhu profesní dráhy každého z respondentů.

Strukturu rozhovoru tvořilo 10 výše uvedených otázek a několik případných doplňujících otázek, které se v daný moment zdály jako vhodné a vyplynuly z aktuální výpovědi respondenta. Výzkum byl realizován v listopadu roku 2018.

Nakonec jsem zformulovala shrnutí, které je zároveň vytěžením biografii a zobecněním, a závěr vyplývající z výzkumného šetření.

5.2. Výsledky výzkumu

5.2.1. Respondent č. 1 – Jana, 38 let

Jana byla nejprve zaměstnaná v oblasti cestovního ruchu, vychovatelem se stala až později. Ve školství jako vychovatel pracuje 10 let.

Vystudovala střední pedagogickou školu, ale dle jejího mínění toto rozhodnutí nebylo z její hlavy. Do pedagogické práce (praxe) byla zasvěcena díky své rodině, jelikož většina jejích členů pracuje ve školství. Podle Jany: „Mladý člověk neví, jakým směrem se vydá,“ ale díky své rodině měla od 14 let jasno. Po střední škole pracovala pro cestovní kancelář, jelikož nechtěla hned po škole „k dětem“, zajímalo ji něco jiného. Profese vychovatelky pro ni začala být atraktivní, jakmile se stala matkou, jelikož to považovala za časově výhodnější.

Po nástupu do praxe ve školství se rozhodla doplnit si vzdělání studiem na VŠ. Dle jejích slov ji však v roli vychovatele více formovala střední pedagogická škola, nikoliv škola vysoká, a to z důvodu větší podrobnosti teorie na střední škole.

Začátky profesní dráhy vychovatele byly pro Janu těžké, jelikož člověk musí být neustále „v pozoru“. Jana toto období charakterizovala jako obtížné, jelikož podle její zkušenosti si vychovatel musí dohledávat materiály k zadanému projektu a každý měsíc vypracovávat plány, aby se vědělo, co se bude následně s dětmi dělat. Jana přitom staví tyto nároky na vychovatele do kontrastu s profesí učitele: „Učitelé učí dle učebnic,

avšak vychovatelé musí vynaložit větší kreativitu ve tvorbě aktivit a ostatních činností školní družiny.“

Podle Jany si začínající vychovatel musí zvyknout především na děti a hluk. „Vychovatel je vystaven hluku, tlaku, stresu a musí zvládat kolikrát i pět věcí najednou“, klade nároky na koordinaci práce po stránce psychické i fyzické. K roli vychovatele patří taktéž určitá zodpovědnost, a tudíž i potřeba dbát na zdraví a bezpečí dětí. Jana tento postřeh ilustruje příběhem, který se jí stal první den ve škole: „Vzpomínám si první den, šla jsem s dětmi ven a půlka z nich měla bačkůrky. Dostala jsem prvňáky a člověk si neuvědomí, že než někam jde, že je třeba takhle malé děti na to upozornit, aby se zrovna přezuly.“

Otázku přípravy na profesi vychovatele a proces stávání se vychovatelem proto Jana vidí jednoznačně: „Zkrátka vše se člověk naučí praxí!“ Dle jejího názoru v průběhu studia získá vychovatel všeobecný přehled, ale důležitá je právě praxe, jelikož dle jejích slov teorie nenaučí člověka, jak se má v dané situaci zachovat. Teorie, praxe a realita je totiž úplně jiná. Každý rok mají vychovatelé pod dohledem jiné děti a realizují jiný projekt. Profesi vychovatele Jana charakterizuje jako práci, která není stereotypní. „Člověk se pořád jen učí, avšak nikdo si nemůže být jistý stoprocentně tím, co dělá.“ Jana se proto považuje za vychovatele začátečníka i po desetileté praxi, jelikož tato profese přináší „neustále něco nového“. Jana se s těmito výzvami vyrovnává tak, že čerpá z různých knih a časopisů pro vychovatele, aby se neustále ve své profesi zdokonalovala.

Co se týče posledních pěti let v roli vychovatele, není nic podstatného, co by Jana chtěla zmínit. Pouze to, že pro ni bylo velice stresující starat se o rodinu, chodit do práce a studovat, jelikož si dodělávala vysokou školu (viz výše).

K otázce, zda dochází k vyhoření v roli vychovatele, se Jana vyjádřila takto: „Nevím, nemohu to posoudit, nepracuji ve školství tolik let, ale když vidím kolegyni, která už je v důchodu a ještě pracuje, tak mi to vůbec nepřijde. Od ní by se mohli všichni učit, protože ta je pozitivní a neustále optimistická vůči dětem a nepřijde mi, že po 40 letech ve školství by byla vyhaslá.“

Průběh své profesní dráhy by Jana znázornila jako přímku, která jde do kopce a poté zase z kopce. „Něco se naučíte, něco vymyslíte, něco děláte asi jako v každé profesi a v životě celkově - padáte dolů a poté se vyhoupnete zase zpět nahoru.“

Jana neví, zda vydrží tuto profesi vykonávat celý život, jelikož ji považuje za psychicky náročnou, ale v momentální fázi života jí vyhovuje, jelikož je matkou a profese vychovatele podle ní „není až tak časově náročná.“ Zmiňuje však také, že je to práce hezká, zajímavá a má budoucnost, jelikož „děti jsou právě naší budoucností.“

5.2.2. Respondent č. 2 – Marie, 44 let

Marie se taktéž nevěnovala od počátku svého karierního života profesi vychovatele. Nejdříve se živila jako OSVČ v restauračním zařízení, vychovatelem je až v posledních osmi letech.

Marie má ekonomické vzdělání v oboru hotelnictví. K práci vychovatelky ve školní družině se dostala víceméně náhodou. Dostala nabídku práce ve školství od známé, jelikož je i v mimoprofesionálním životě v jednání s dětmi zběhlá a s dětmi přichází do kontaktu neustále. Vede zájmové kroužky v oboru jezdeckví a je zvyklá na větší kolektiv dětí. Nabídku však vnímala jako „příležitost zkusit něco nového.“ Na tuto profesi se tedy připravila tak, že měla již vlastní děti a, jak již bylo řečeno, vede zájmové kroužky. Formální kvalifikaci získala až při výkonu práce vychovatele. Nyní dokončuje vysokoškolské vzdělání s pedagogickým zaměřením, kde „získává znalosti týkající se pedagogiky, psychologie, metod, forem a legislativy.“ Dle jejího názoru je praxe s teorií spjatá, a tudíž je v této profesi důležitá i teoretická znalost. Na základně vlastní zkušenosti tvrdí, že vzdělávání neměla dostačující a že „už jí do sebe vše zapadá, když se nyní obohacuje právě o zmiňovanou teorii.“ Po dokončení studia by se ráda více zaměřila na speciální pedagogiku, protože je to podle jejího mínění „užitečné ve vychovatelství, v učitelství, ale také ve sportovním kroužku z důvodu, že na škole se často pedagog setkává s dětmi s různými problémy.“

Začátky pro ni byly „těžké, jelikož děti jsou v družině hlučné a je častokrát náročné je zaujmout a určit vhodné aktivity pro danou věkovou kategorii.“ Jakou strategii vyrovnání se s těmito nároky Marie volí? „Vše je o zvyku a o tom najít si tu správnou cestu. Naučit se s dětmi pracovat a být s nimi svým způsobem za jedno.“

Za začátečníka se Marie již nepovažuje poslední rok, jelikož už si „zvykla na režim v družině a vše bere ve větším klidu.“ Ačkoli zmiňuje, že „vždy přijde něco nového, čemu se člověk musí naučit, již není při dětech nervózní, když například přijde do nového kolektivu.“ Zkrátka, už si našla tu „správnou cestu“- umí s dětmi lépe komunikovat a již se s nimi více sžila. Současně však zastává názor, že „člověk se v této

profesi neustále vyvíjí a nemůže říci, že něco umí, protože přichází neustále nějaké nové věci, jakými jsou například interaktivní tabule.“

Také Marie během rozhovoru spontánně tématizovala srovnání profese vychovatele s profesí učitele. Sama někdy supluje a musí v okamžiku porozumět nějaké nové probírané látce a ihned se v tématice zorientovat. Dle jejího názoru je vychovatelství v tomto směru náročnější než učitelství, jelikož nemá možnost přípravy na hodinu.

Na otázku, zda je něco podstatného, co by chtěla zmínit ohledně posledních 5 let v roli vychovatele, odpovídá: „Pro mě je například důležité, že s dětmi navazují dlouhodobější vztahy, že se ke mně ty děti neustále vrací, i když už jsou v jiném oddělení nebo už třeba nejsou ani v družině. Třeba i za mnou přijdou děvčata a chtějí si popovídat nebo mi nedávno třeba pomáhaly s dárky na jarmark. Díky tomu vidím, že má tato práce smysl a líbí se mi, že i když některé děti už nemám pod dohledem, tak přijdou, stráví u mě hodinu, a přitom by mohly blbnout někde venku.“

K problematice vyhoření se Marie vyjádřila, že dle jejího mínění k vyhasínání rozhodně dochází, a to u každého pedagogického pracovníka. Neumí „to přesně definovat, jelikož není v tom stádiu,“ avšak tento jev nalézá ve svém okolí nejen u starších učitelek či vychovatelek, ale i u mladších. Vyhoření může podle Marie nastat, když je problém v kolektivu, v komunikaci s rodiči, zejména když pedagog nevidí „zastání u vedení.“ Z její výpovědi je více než patrné, že považuje za důležité zdůraznit, že „vedení“ by se mělo zastávat svých pracovníků a motivovat je k lepším výkonům, nikoliv je demotivovat nedůvěrou aj.

Průběh své profesní dráhy by znázornila v podobě kroniky. Každý rok by v podobě obrázku znázornila jako projekt, k němuž by přidala fotografie dětí a písemně zaznamenávala, co za ten rok společně prožili a zažili.

Představu o možném konci své profesní dráhy v roli pedagogického pracovníka vyjádřila takto: „Jak jsem sem rychle přišla, tak můžu tak rychle i odejít, protože jsem takový typ člověka, co má hodně zájmů i mimo své povolání, které jsou mi bližší, a v brzké době bych se nejspíše raději věnovala těmto zájmům – konkrétně jezdeckví – jelikož je to takové mé prostředí.“

Na závěr zmiňuje, že je důležitý vztah k dětem a k této profesi a že by měl být pedagog „vzdělán na základě nějaké teorie, protože pedagogické vzdělání je v tomto oboru velmi důležité.“

5.2.3. Respondent č. 3 – Tereza, 34 let

Profesi vychovatele ve školní družině Tereza vykonává 2 roky. Nejdříve byla zaměstnaná v domově mládeže (3 roky), poté jako sociální pracovníce (2 roky), poté pracovala v MŠ a nyní je vychovatelem ve školní družině na ZŠ.

Doba, kdy se vydala na profesní dráhu vychovatele ve školní družině, započala nabídkou od známé, která jí připadala jako „dobrá zkušenost a posun vpřed.“ Tereza vystudovala vychovatelství, avšak praxí v průběhu studia žádné zkušenosti se školní družinou nezískala, a tak se rozhodla jít vstříc něčemu novému a časem díky práci ve školství docílit svého snu, a to vyučovat. Sympatizuje s řádem, co je během vyučování nastolený, taktéž se jí zdá, že ve třídě je povětšinou méně dětí než v družině, lépe se s dětmi pracuje a člověk není zároveň vystaven takovému hluku. Do družiny si podle Terezy jdou děti spíše odpočinout, relaxovat a „člověk je vystaven permanentnímu tlaku a hluku a je velice těžké děti namotivovat k nějaké hře.“

Na škole ji podle jejích slov nejvíce formovala možnost přípravy adaptačních a zážitkových kurzů, kde „byla šance do pedagogiky volného času více proniknout a teorii následně využít v praxi,“ která je dle její výpovědi velice důležitá.

Začátky ve školní družině byly těžké, ale daleko těžší to pro Terezu bylo v roli vychovatelky v domově mládeže, kde to pro ni byla „velká škola“ kvůli pedantské vedoucí. Tudíž hodnotí atmosféru na pracovišti jako velice důležitou pro jakoukoliv profesi. Podotýká, že v profesi vychovatele je člověk neustále na jakémsi začátku, jelikož každý rok přichází nové děti v jiné věkové kategorii a člověk se neustále učí něčemu novému. Když nastoupila, učila se od kolegyně, jelikož je „typ osobnosti, co se raději nechává řídit od druhých a nedělá si věci po svém.“

Během posledního roku se rozhodla, že by se ráda věnovala učitelství, protože jí je tato profese bližší. V roli učitele bude mít dle svého mínění „možnost větší komunikace s dětmi.“ V družině to podle Terezy není až tak možné, protože si děti chtějí spíše hrát, ale ve vyučovací hodině děti vědí, že musí pracovat, takže se i více snaží a soustředí. Průběh své profesní dráhy by tedy znázornila jako křivku či kopec, jehož vrcholem je právě profese učitele, které chce dosáhnout.

Konec její profesní dráhy je pro ni „v nedohlednu“, takže si nedokáže představit, jak bude vypadat. Avšak většina vychovatelů a učitelů, které zná, přesluhují, proto neví, jak se k této otázce vyjádřit, ale je důležité zmínit, že dle Terezy může dojít k vyhasnutí i v průběhu profese, nikoliv jen na konci až v předdůchodovém věku. Důvodem může

být permanentní hluk dětí, které jsou podle Terezy v dnešní době více nezvladatelné než kdysi, „jelikož rodiče si myslí, že vychovatelé jsou placení od toho, aby jejich děti vychovávali, avšak je důležitá i prvotní výchova, a to právě od rodiny a blízkých.“

Na závěr Tereza zdůraznila, že v profesi vychovatele je velice důležité pedagogické vzdělání.

5.2.4. Respondent č. 4 – Soňa, 42 let

Soňa svou pedagogickou kariéru započala v MŠ, dále pracovala u Policie ČR, poté byla sedm let vychovatelkou ve školní družině a nyní je již tři roky v profesi učitele, což znamená, že tento rozhovor umožní nahlédnout i na názory člověka, který profesi vychovatele opustil. Nabízí se opět téma srovnání profese učitele a vychovatele.

Soňa vystudovala střední pedagogickou školu, po níž pracovala jako učitelka v MŠ. Zpět do školství se vrátila až po mateřské dovolené, kdy pro ni už nebylo možné pracovat ranní, odpolední a noční směny u Policie ČR, a tak se vrátila zpět k vystudovanému oboru. Dále vystudovala dva magisterské studijní obory na VŠ (učitelství pro první stupeň a střední školy). Na škole, na které je nyní zaměstnaná, začínala jako vychovatel a čekala, až se uvolní místo učitelky. Od počátku chtěla pracovat spíše jako učitel, především z důvodu časové náročnosti práce vychovatele.

Na profesi vychovatele se podle svých slov připravovala studiem bakalářského oboru vychovatelství během mateřské dovolené. Největší motivací pro ni bylo to, že „zkrátka potřebovala nějakou práci a mateřská dovolená byla dobrou příležitostí si doplnit vzdělání.“ Vzhledem k tomu, že obor vychovatelství byl blízký oboru vystudovanému na střední pedagogické škole, bylo pro ni jasným rozhodnutím, jakým směrem se vydá.

Na ZŠ, kde nyní pracuje, nastupovala na poloviční úvazek. Každý den pracovala v odpolední směně a až po roce dostala úvazek na HPP. Začátky ve školství pro ni byly náročné, jelikož musela každý den po pracovní době připravovat aktivity na další den, různé šablony aj., což se v pracovní době nedalo stihnout, zatímco v roli učitele „si opraví pár písemek a následně využívá svůj volný čas jinak, lépe a smysluplně.“

Na druhou stranu Soňa uvedla, že „ze začátku je v učitelství větší hospitační činnost a příprava.“ V družině chodí na náslechy jen vedoucí vychovatelka, zatímco do vyučovací hodiny může přijít kdokoli – ředitel, zástupci i kolegové, tudíž učitelství považuje za náročnější na přípravu vyučovací hodiny, jelikož „na prvním stupni jsou

všechny předměty a je nemožné nějaký z nich vynechat a přijít na hodinu nepřipravený.“ Konstatuje, že „ve vychovatelství je možná větší improvizace.“ Začátky v roli vychovatele proto považuje za jednodušší. Učitelství považuje za náročnější i z toho důvodu, že „rodič chce vidět výsledky svého dítěte, zatímco u vychovatelů se kontakt s rodiči až tak neřeší, nejsou rodičovské schůzky.“

Soňa vidí velké plus přestupu z role vychovatele na roli učitele v tom, že má momentálně stejné děti, jako měla v družině, tudíž mají nastolená pravidla a děti ji respektují. Zároveň se obává „nového začátku“, kdy jí přijdou děti nové, ale je s tím smířená, jelikož „to k této profesi zkrátka patří.“ Člověk se podle Soni neustále vyvíjí a musí se učit něčemu novému. Na otázku, zda vnímá, že se nějakým způsobem mění či vyvíjí, odpověděla: „Ano, určitě. V roli vychovatelky je to o domácí přípravě na řízené činnosti – vymyslet včas námět, náplň a zábavu pro děti. V roli učitele jsou kladeny větší nároky z více stran – vedení, rodič, znalosti učiva, příprava výkladu – názornost, zajímavost a ještě zábavnou přirozenou formou vysvětlit učivo.“

Za podstatné Soňa považuje to, že práce vychovatele má větší nároky na čas, jelikož vychovatelka „chodí do práce dvoufázově“, někdy i celodenně (když má suplování). Dále zmiňuje, že: „V pracovní době je velká náročnost logistiky, kdy vychovatel musí znát odpolední činnosti, kroužky všech dětí, mít zapsané odchody na kroužky a zajistit včasné odchody dětí. Děti je ve školní družině okolo 30 a nabídky kroužků do škol jsou opravdu velmi pestré a rozmanité, takže větší část rodičů tyto činnosti v této době vyhledává. Chce si ze ŠD vyzvednout již vysportované dítě, které má kroužky již splněny. Na vychovatelku velmi výrazně působí hlučnost ve třídě, neustálý dohled a opomíjení vlastních potřeb – WC, jídlo atd. Musí mít již v ruce před příchodem na odpolední připravené šablony pro pracovní činnost, výtvarnou výchovu, pomůcky, protože se nelze spolehnout na to, že každý žák bude vše mít ve školní aktovce.“ Naopak pracovní podmínky jsou podle Soni pro učitele příznivější: „Učitel má 45 minut výkladu, vysvětlování, udržení pozornosti dětí a pak možnost využít přestávku k vlastním potřebám, klid při vyučování a rušno pouze v pár minutách o přestávce, popřípadě jsou zde i volné vyučovací hodiny.“

Co se konce kariéry a vyhoření týče, také Soňa uvádí, že k vyhasínání může dojít již v průběhu profesní dráhy, jelikož jde o jev, který postihuje většinu profesí, které člověk vykonává delší dobu. Ve školství se jedná o to, že vliv na osobu učitele či vychovatele „jde ze strany vedení, inspekce, rodičů, žáků, kdy každý vyžaduje 100%

nasazení, což se odráží v celkovém vyhoření osobnosti, jelikož je vyvíjen velký tlak na pedagoga.“ Samotný konec profesní dráhy ve svém případě neví, jak si představit. Při nejlepším někde v tiché klidné kanceláři. Ovšem, průběh své profesní dráhy znázorňuje v podobě jarní louky s velkými i malými květy a velkým žlutým sluncem nad ní.

Za důležité považuje zdůraznit, že „pedagog potřebuje dávku empatie, pochopení a vcítění se do dětí, naproti tomu však musí mít učitel i vychovatel autoritu a umět zasáhnout při jakémkoliv vybočení dítěte. Je důležité udržet dobrý kolektiv s dětmi, rodiči, ale také na pracovišti. Na tyto profese je potřeba hledat vyrovnané osobnosti, které umí, ale především chtějí dětem něco předat.“ Podle Soni ve školství je také potřeba více mužů.

5.2.5. Respondent č. 5 – Miroslava, 55 let

Miroslava pracuje jako vychovatel 4 roky. Předtím byla zaměstnána jako referent exportního oddělení ve velké (akciové) společnosti.

Na profesní dráhu vychovatele se vydala především „z důvodu lásky k dětem“, bavilo ji s nimi tvořit a naplňovat jejich volný čas. Na základě toho vedla během studia střední pedagogické školy kroužek v domě dětí a mládeže.

Na tuto profesi se podle svých slov připravovala zmiňovaným vedením kroužku v domě dětí, o prázdninách jezdila jako praktikant a později i jako vedoucí oddílu na letní dětské tábory. Nejvíce ji ovlivnila její matka, jelikož pracovala jako učitelka.

Začátky v profesi vychovatele byly pro Miroslavu rovněž těžké, protože „v dnešní době je náročné zvyknout si na velký temperament současných dětí.“ Po dvou letech se však již nepovažuje za vychovatele začátečníka. Podotýká, že přitom děti něčím překvapují neustále. Hlavní vývoj v roli vychovatele vnímá v tom, že se snaží mít větší pochopení. Jednání s rodiči je prý mnohdy složité, složitější než v roli vyučujícího.

Na otázku týkající se obrazu průběhu její profesní dráhy se vyjádřila, že by tento obraz vypadal jako docela zamotaný tobogán, jelikož několik let pracovala mimo obor.

Konec své profesní dráhy vyjádřila slovy, že se pokusí odcházet v době, kdy ji budou potřebovat její vnoučata a rodina. Zmiňuje, že k vyhoření na konci profese dojít může, ale taktéž nemusí, že závisí na osobnosti každého člověka a k vyhasnutí dochází i u mnoha jiných profesí. Pestrost pedagogické práce vnímá jako preventivní faktor. „Ve školství se něco děje neustále, každý den je jiný.“

Na otázku, co bys na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět, Miroslava odpověděla: „Tuto práci je třeba dělat pro radost, a ne pro peníze. Bez velkého nadšení to není dobré.“

5.3. Shrnutí výzkumného šetření

Zde se pokusím shrnout výsledky mého výzkumu a najít zde podobnosti a nahlédnout více do hloubky tohoto tématu pomocí systému kategorií, které jsem identifikovala.

První tři otázky se zabývají vychovatelskými začátky a přípravou na toto povolání. Tudíž jsme na počátku imaginární časové linie profesní dráhy vychovatele.

Na otázku č. 1 (*Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.*) a otázku č. 2 (*Připravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi?*) Respondenti zmiňovali velmi rané začátky - když mi bylo 14, případně později - na střední škole, přitom jako příčiny nebo důvody směřování k profesi vychovatele byly zmiňovány - rodina pracující ve školství, ale také „náhoda“. Např. respondent č. 2 uvádí: „*U mě to byla víceméně trochu náhoda, u mě to nebylo rozhodnutí nějak životní, že bych si to přála, já jsem k tomu došla přes kamarádku, že jsem začala studovat pedagogiku.*“

Naopak starší respondent č. 5 uvádí: „*Měla jsem a mám ráda děti, bavilo mne s dětmi tvořit a naplňovat jejich volný čas, během studií střední školy jsem vedla kroužek v domě dětí, o prázdninách jsem jezdila jako praktikant a později jako vedoucí oddílu na letní tábory. Velký vliv měla mamka – učitelka.*“

Můžeme zde spatřit rozdílný počáteční impulz v případě staršího respondenta oproti mladšímu.

Na otázku č. 3 (*Povězte mi něco o svých vychovatelských začátcích.*) byla tendence odpovídat v kontextu porovnávání učitelské a vychovatelské profese na začátku jejich profesních drah. Většina z respondentů odpovídala na otázky týkající se začátků, že byly těžké a náročné, jelikož je složité, avšak důležité, si zvyknout na kolektiv dětí a následně si k nim nalézt cestu, přestože je to často stresující a emočně vysilující.

Jak již bylo zmíněno výše, dochází ke spontánnímu porovnávání profese vychovatele s profesí učitele během rozhovorů s většinou respondentů. V rozhovoru č. 4 je to

však nejpatrnější, jelikož respondentka přešla z profese vychovatele na profesní dráhu učitele. Např. vypovídá: „*Začátky byli náročné. Když přijdete domů, tak ten jako učitel opravuju, ale jako vychovatel vystřihujete a připravujete aktivity, různé šablony tvoříte. A to se v rámci té pracovní doby nestihne, protože s těma dětma už to musíte mít prostě připravené dopředu.*“

Na doplňující otázku ještě upřesnila: „*Na to učitelství, když člověk jakoby začíná tak se musí připravovat ještě víc a je tu hospitační činnost větší než v té družině, vlastně v družině vám chodí hlavní paní vychovatelka na ty náslechy, tady chodí zástupci, chodí kolegové, chodí pan ředitel, takže přece jenom přípravy na ty hodiny musí být dopilované, protože nikdy nevíte, kdo si sem přijde sednout a kdo si to přijde poslechnout, takže v tom učitelství je to ještě náročnější v těch přípravách na ty předměty. A na prvním stupni učíte všechny předměty, takže opravdu si nemůžete dovolit ten jeden předmět prostě vynechat, že byste nevěděli druhý den, co budete říkat nebo dělat.*“

Respondent č. 1 odpovídá takto: „*Je to těžké, člověk si pořád musí něco hledat – materiály atd. Učitelka učí podle ŠVP, stejně tak i družina, ale učitelé mají učebnice a učí dle nich, ale my každý rok podle zadaného projektu každý měsíc vypracováváme plány, co budeme s dětmi dělat.*“

Zde můžeme vidět dvě výpovědi týkající se přípravy na vyučovací hodinu či činnost vychovatele ve školní družině. Respondent č. 1 uvádí, že učitelé to z hlediska příprav mají snadnější, jelikož vše mají stanovené v ŠVP a vyučují dle učebnic. Naopak vychovatelé každý rok zpracovávají jiný projekt a zkrátka to není stereotypní jako v případě učitelské profese. Avšak je zajímavé zmínit, že respondent č. 4, která je nyní v pozici učitele, vypovídá, že učitelství je rozhodně náročnější z hlediska hospitační činnosti.

Respondenti se ve svých výpovědích dotýkali problému počáteční náročnosti tohoto zaměstnání vyplývající zejména z vysoké aktivity dětí a s ní spojené hlučnosti. Z uvedeného příkladu je také patrná strategie vychovatelů směřující k vyrovnání se s těmito nároky. Tuto strategii můžeme stručně formulovat slovy „zvyknout si“. Např. respondentka č. 1 vypovídá: „*Začátky jsou těžší, než si člověk zvykne na ty děti, na ten hluk, pro mě byl nejhorší ten hluk. Možná i teď to vidíte, jak jste přišla, že furt jste vystavena hluku. Jste furt pod nějakým tlakem, stresem a najednou děláte pět věcí*

najednou a je těžké všechny tyto věci zkoordinovat, protože za ty děti máte určitou zodpovědnost.“

Z výpovědí respondentů se jako velmi významná vyjevila kategorie „vztah k dětem“. Respondenti tomuto vztahu přiřkládají vysokou důležitost. Rozumí se jím láska k vykonávané profesi a samozřejmě k dětem samotným. Mé poznatky z odborné literatury to mohou jen potvrdit, že je to skutečně velice podstatná věc, kterou by měl disponovat každý pedagogický pracovník.

Následující otázky 4, 5, 6 a 8 se týkají průběhu profesní dráhy vychovatelů. Z toho vyplývá, že se nacházíme zhruba uprostřed pomyslné časové linie.

Na otázku, po jaké době by respondent řekl, že už se nepovažuje za vychovatele začátečníka, jsem obdržela různé odpovědi – rozmezí 1 až 5 let. Nicméně ve většině případů respondenti poukazovali na fakt, že „se člověk pořád vyvíjí a učí něčemu novému,“ tudíž se nedá přesně určit, kdy se dostane z fáze začátečníka. Proto je pochopitelné, že v návaznosti na výpovědi typu „v téhle profesi se člověk pořád učí“ se ve výpovědích objevovaly další kategorie jako studium/samostudium (čerpání z různých knih a časopisů,...), ale také výpovědi hovořící o učení se od zkušenějších kolegyň.

Např. respondent č. 3 odpovídá: *„To teď úplně nevím. Tak jako v každém odvětví - vychovatel začátečníkem je v podstatě. I teď jsem v podstatě začátečník, protože jsem tady 2 roky teprve. A každý rok mám třeba jiné děti. A každý rok se pořád učím. Takže pokud ten vychovatel nastoupí pokaždé s jinou věkovou kategorií, tak je pokaždé začátečník. Takže se neustále něco učím.“*

A na doplňující otázku, jak to vypadá, když se něco učí, odvětlí: *„Tak, když jsem nastoupila, tak jsem vše přebírala od kolegyně, říkala mi, jak mám všechno dělat, a já jsem spíš takový člověk, že se řídím těma druhýma, že si to nedělám úplně podle svého, takže jsem to tak nějak všechno převzala od ní, jak to tady má všechno fungovat. Později si do toho člověk zajede, ale asi nejsem ten člověk, abych si to dělala po svém.“*

Důležitým faktem v souvislosti s ideou neustálého učení se vychovatelů je proměnlivost dětí, s nimiž vychovatelé pracují – slovy jednoho z respondentů, *„děti překvapují něčím neustále.“*

Na otázku č. 5 (*Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel?*) a otázku č. 6 (*Povězte mi něco o svých posledních 5 letech v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?*) respondenti nejčastěji odpovídají v tom smyslu, že se vyvíjí oni sami i jejich profese. Většina

vychovatelů se vyjadřuje, že vychovatelství není práce, kdy děláte pořád to samé (nejedná se o stereotyp). Každý rok vychovatelé pracují na novém projektu, aby to pro děti nebylo stereotypní. Neustále se musí vyvíjet, jelikož vývoj společnosti a doba přinese vždy něco nového, např. interaktivní tabule aj.

Také v této souvislosti se ve výpovědích objevuje kategorie porovnávání rozdílů mezi praxí na škole a realitou na pracovišti a znovu také porovnání profesí vychovatele a učitele. Respondentka č. 4 např. staví do protikladu tyto dvě profese takto: *„Práce vychovatelky má větší nárok na čas. Vychovatelka chodí do práce dvoufázově – ranní a odpolední služby, někdy i celodenně (například při suplování během dopoledne). V pracovní době je velká náročnost logistiky, kdy vychovatel musí znát odpolední činnosti, kroužky všech dětí, mít zapsané odchody na kroužky a zajistit včasné odchody dětí, které jim rodič zajistil. Děti je ve školní družině okolo 30 a nabídky kroužků do škol jsou opravdu velmi pestré a rozmanité, takže větší část rodičů tyto činnosti v této době vyhledává. Chce si ze školní družiny vyzvednout již vysportované dítě, které má kroužky již splněny. Na vychovatelku velmi výrazně působí hlučnost ve třídě, neustálý dohled a opomíjení vlastních potřeb – WC, jídlo atd. Musí mít již v ruce před příchodem na odpolední připravené šablony pro pracovní činnost, výtvarnou výchovu, pomůcky, protože se nelze spolehnout na to, že každý žák bude vše mít ve školní aktovce. Zatímco učitel má 45 min. výkladu, vysvětlování, udržení pozornosti dětí a pak možnost využít přestávku k vlastním potřebám, klid při vyučování a rušno pouze v pár minutách o přestávce. Popřípadě jsou zde i volné vyučovací hodiny.“*

Poslední otázkou (*Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit – například v podobě obrázku, jak by vypadal?*) jsem se snažila respondenty přimět k určitému nadhledu. Odpovědi na tuto otázku jsem nerozebírala do systému kategorií, jelikož dle mého mínění není nutné zde hledat patřičnou hloubku, protože odpovědi jsou často silné a hluboké samy o sobě. Někdo věděl, jak odpovědět, někdo nikoliv, ale každá výpověď má v sobě něco ukryté, co já osobně beru jako podstatné pro můj výzkum a práci jako takovou. Ráda bych zde zmínila odpovědi všech účastníků výzkumu.

„Vůbec nic mě nenapadá, mně to přijde pořád stejné, něco se naučíte, něco vymyslíte, potom něco děláte. Obrázek mě nenapadá vůbec, ale přímka jde do kopce a potom zase z kopce asi jako všude a se vším.“

„Neumím si to v podobě obrázku představit. Ale udělala bych to formou nějaké kroniky a vždycky bych na ten daný rok a zároveň nový projekt dala fotky dětí do kroniky a k nim kreslila obrázky a zaznamenávala vždy, co jsme za ten rok prožili.“

„Asi nějaká křivka. Možná jako kopec, že prostě jsem byla někde ten vychovatel, potom přes tu školku což mě bavilo a nyní ve tři čtvrtě kopce a na ten vrchol by mě bavila ta učitelská éra, to by byl ten top. A z kopce dolů to bude asi potom, že už to bude v pohodě a pojedou si v tom svém, anebo zůstanu pořád na tom vrcholu.“

„Jarní louka s velkými i malými květy a velkým žlutým sluníčkem.“

„Docela zamotaný tobogán – několik let jsem totiž pracovala mimo obor.“

Další část shrnutí se bude týkat konce profesní dráhy vychovatele. Řadím sem otázky č. 7 a 9. Na tyto otázky (*Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte si, že se něco podobného děje i u vychovatelů?*“ a *Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?*) respondenti odpovídají převážně tak, že to přesně definovat nelze, jelikož nejsou v tom stádiu či to nemohou posoudit. Pokud ve výpovědích respondenti mají tendenci hledat příčinu vyhoření / vyhasínání, pak např. odpovídají, že důvodem může být např. *„problém v kolektivu a přijde komunikace s rodiči a nevidí pedagog zastání například ve vedení, dělá vše dobře, dělá to tak 30 let, a najednou přijde malý problém a pedagog dostane pokárání, že to měl udělat jinak. Pedagog je nemotivovaný, myslím si, že ho to úplně odrovná. A můj názor je, že by se vedení mělo zastávat svých učitelů, pokud je to možné a situace to dovoluje, a ne jen rodičů. Najít ten daný problém, ale vždy by to vedení mělo stát za učitelem, protože by pak mohlo dojít k vyhoření a pedagog by si pak mohl myslet, že je k ničemu, chybí motivace.“*

Dle většiny výpovědí respondentů usuzují, že k vyhoření či vyhasínání dochází téměř v každém zaměstnání, především u pedagogických pracovníků a pomáhajících profesí, a to nikoliv jen na konci, ale také v průběhu profesní dráhy. Např. respondent č. 3 odpovídá: *„No myslím si, že určitě. Myslím si, že to není ani na konci té dráhy, ale jak jsou tady ty vychovatelé v tom permanentním hluku, a přijde mi, že jsou i čím dál horší i ty děti, ale jak je to bráno jako volná výchova, tak mají rodiče pocit, že my si je tady srovnáme, tak jsou dost často nezvladatelní pokud se vám sejde více „kousků“ v jedné družině, takže určitě je to takové, když přijde večer, dá si třeba skleničku vína nebo tak, a je mi jasný, že to potom klidně může sklouznout k něčemu horšímu, protože*

přesně říkám, pořád je to v permanentním hluku a člověk potom chce chvílku ticho, trochu si odpočinout.“

K otázce č. 9, která se týká konce profesní dráhy, bych ráda zmínila výpověď respondentky č. 5, jejíž odpověď se mi pozdává jako smysluplná a obohacující, jelikož nehledí jen na sebe, ale také na to, že jednou bude potřeba využít její profese také v rodinném okruhu. Vypovídá: *„Pokusím se odcházet v době, kdy mne budou potřebovat vnoučata a má rodina.“*

Poslední z hlavních otázek je otázka č. 10 (*Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?*), kterou záměrně vymezuji takto samostatně. Taktéž jí přiřkládám vysokou váhu a stejně jako otázku č. 8 ji nelze vymezit do systému kategorií, jelikož nic z toho, co vychovatelé zmiňují, nesmí v mé práci chybět a dle mého názoru výpověď každého z nich má svou hodnotu pro mou práci.

„Je to práce hezká, zajímavá a má to budoucnost, protože děti jsou naše budoucnost.“

U následujících dvou výpovědí respondenti poukazují na důležitost pedagogického vzdělání v oboru vychovatelství, což potvrzuje odborná literatura.

„Že by měl k tomu mít pedagog určitý vztah a být dostatečně vzdělán na základě nějaké té teorie. Pedagogické vzdělání je v tomto oboru velmi důležité.“

„V dnešní době není úplně vymezené vlastně, jaké má mít ten vychovatel to vzdělání. Jak jsem říkala, že na vysoké je sice krásné, že tam končí vychovatel s magistrem. A pak se dělají různé certifikáty a různá školení, kdy vlastně vychovatel získá za dobu 90 hodin certifikát a dělá tu samou práci za ty samé peníze a v podstatě nemá ani z půlky tolik vědomostí a v podstatě ani neví, jak pracovat s těma dětma. Takže v tomhle mě to dost jakože zaráží a dost udivuje, protože to tak máme tady v družině také, že jsou tady vychovatelky, které mají v podstatě jenom kurz. Takže si zkrátka myslím, že pedagogické vzdělání je v této profesi hodně důležité. Jsou čím dál tím horší děti. Jen já mám ve své družině 6 dětí s IVP (individuální vzdělávací plán) a ten člověk s tím kurzem neví, jak s nimi pracovat nebo kde si to nastudovat. Pokud se teda dál nechce vzdělávat, pokud si ten kurz neudělal jako první vlašťovku a pak chce jít třeba pokračovat, což jsou tady také nějaké vychovatelky, které šly potom ještě studovat na vysokou školu, protože je to zajímavé, ale takových lidí taky moc není.“

Odborná literatura v případě vychovatelské profese hovoří o schopnosti empatie, pochopení, souhře s kolektivem dětí a o schopnosti budování autority ad. Také o důležitosti vztahu mezi vychovatelem a vychovávanými a vychovatelem a jeho profesí. Těmito schopnostmi by měl disponovat každý vychovatel. V praxi tuto teorii potvrzují výpovědi následujících dvou respondentů:

„Je potřeba mít velkou dávku empatie, pochopení a vcítění se do dětí, naproti tomu musí mít učitel či vychovatel autoritu a tvrdě zasáhnout při vybočení dítěte v chování a hlavně udržet kolektiv, který se nedohaduje a tvoří dobrou partu. Nelze vytvářet v dětském kolektivu chaos a nechávat vyřešení i malých malicherností na dětech, protože tím se narušuje parta a kolektiv, který je ve třídě potřeba vytvořit a udržet. Dobré vztahy s rodiči a hlavně na pracovišti! Jestliže se do práce netěšíte a vytváříte tlak a nálady, odnesou to právě děti, které s tím mnohdy nemají nic společného. Je potřeba vyrovnané osobnosti, které umí a hlavně chtějí něco dětem předat. Je potřeba více mužů ve školství.“

„Tuto práci je třeba dělat pro radost, a ne pro peníze. Bez velkého nadšení to není dobré.“

5.4. Závěr výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo odpovědět na otázku, jak se vyvíjí profesní dráha vychovatelů ve školních družinách. Považuji za podstatné zmínit, že všichni z respondentů nevykonávají profesi vychovatele celý život a na základě toho usuzuji, že to je jeden z důvodů, proč se většina jejich výpovědí příliš neliší.

Z realizovaného výzkumu vyplynulo, že většina oslovených respondentů hledí na celkový vývoj své profesní dráhy jako na nestálý a nestereotypní a tvrdí, že se neustále něčemu novému učí. Někteří z nich vnímají průběh své profese jako kopec (jednou jsme nahoře jednou dole), někteří jako zamotaný tobogán či křivolakou křivku. Záleží však na délce praxe v oboru. Respondentka č. 4, která je ve školství nejdéle, by např. průběh své profesní dráhy znázornila velmi pozitivně, a to jako louku plnou květin, nad kterou vyčnívá obrovské slunce. Zajímavé je, že právě tato respondentka přešla z profesní dráhy vychovatele na učitelskou profesi a tvrdí, že výhodou učitelství je, že děti jsou

více soustředěné než ve školní družině. Toto tvrzení potvrzují výpovědi ostatních respondentů, kteří tvrdí, že vychovatelská profese je náročnější především z tohoto hlediska, že si děti jdou do školní družiny spíše odpočinout. Za jeden z hlavních faktorů, který negativně ovlivňuje jejich profesní dráhu, považují hluk. Celkově lze říci, že u respondentů často dochází ke srovnávání průběhu a vývoje profesní dráhy vychovatelů s profesní dráhou učitelů. Z tohoto důvodu jsem se na učitelskou profesi zaměřila také v teoretické části mé práce.

Co se týče připravenosti na tuto profesi, respondenti, kteří absolvovali střední pedagogickou školu, tvrdí, že nejvíce je obohatila právě střední škola. Zajímavým zjištěním je, že právě tyto respondenti považují za důležitou praxi a vztah k dané profesi. Naopak respondenti, kteří nemají vzdělání v oboru nebo si ho během výkonu profese dodělávali, zmiňují, že je velice podstatná teorie a vzdělání.

Začátky respondenti shodně hodnotí jako složité a náročné. Za jeden z hlavních faktorů, který ovlivňuje počáteční působení, respondenti považují již zmíněný hluk. Vypovídají, že je důležité si na něj zvyknout, stejně tak jako je důležité se sžít s kolektivem dětí. Většina z nich totiž tvrdí, že v případě vychovatele je důležitý vztah k dětem, na kterém stojí veškeré jeho působení.

Na otázku týkající se konce jejich profesní dráhy se většina respondentů vyjádřila tak, že si ho prozatím nedokážou představit. Avšak k problému syndromu vyhoření se vyjádřili tak, že k vyhasínání dochází u většiny profesí a myslí si, že značný vliv na to mají činitelé působící zvenčí, jakými jsou hluk, celková atmosféra na pracovišti či vztahy s nadřízenými nebo také s rodiči. Tudíž někteří z nich usuzují, že k vyhoření nemusí dojít jen na konci profesní dráhy, ale také v průběhu, jelikož dochází k velkému tlaku na osobu vychovatele či učitele, což se následně odráží na psychice.

Dle mého názoru by bylo velice zajímavé a přínosné, kdyby se rozhovory s těmito respondenty uskutečnily i za několik let, aby se zmapoval následující vývoj v jejich profesní dráze a byly zaznamenány případné změny na jejich cestě vychovatelstvím.

Závěr

Na závěr bych vzhledem k vytyčenému cíli ráda uvedla, k čemu jsem na základě psaní mé práce došla. Mým cílem bylo zjistit, jak se vyvíjí profesní dráha vychovatelů ve školních družinách. Tento vývoj se mi podařilo zaznamenat nejen v teoretické části mé práce, ale také v části výzkumné.

Celou práci jsem rozdělila na pět hlavních kapitol. V kapitole první se zabývám profesní dráhou jako takovou, která je součástí životní dráhy každého jedince a je doprovázena změnami různého charakteru v osobní, ale také sociální oblasti života. Jedná se o nejdelší část životní dráhy. Díky dlouhému trvání profesní dráhy je možné tuto etapu charakterizovat jako proměňující se. Profesní oblast se dá také považovat za prostor pro naplnění lidských potřeb. Všechny tyto potřeby souvisí s profesní a životní dráhou člověka. Ve svém zaměstnání se seberealizujeme, vyvíjíme, chceme mít jistotu a cítit se v bezpečí a zároveň toužíme po přijetí a dobré atmosféře na pracovišti. Ráda bych zmínila poznatek, že dle Dosoudila⁹¹ se v případě práce vychovatele jedná o profesi, nikoliv o zaměstnání, jelikož u profese je nutná delší příprava na budoucí povolání a je nezastupitelná pro společnost.

V kapitole druhé jsem charakterizovala pedagogického pracovníka, a to konkrétně vychovatele ve školní družině, jehož kvalifikaci určuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Dále jsem se zaměřila na kompetence, kterými by měl dobrý vychovatel disponovat. Dospěla jsem k závěru, že hlavní kompetencí je kompetence komunikativní, bez které by tato práce postrádala duši, jelikož je důležitým předpokladem pro práci s dětmi, stejně jako např. empatie, kreativita a celkový vztah k dětem a k vykonávané profesi. Komunikace je základem pro budování vztahu mezi vychovatelem a dětmi. V této kapitole se pokouším také zmapovat vývoj vychovatelské profese od fáze přípravy na tuto profesi v podobě dané kvalifikace až po konec profesní

⁹¹ DOUSOUDIL, Pavel. *Vybraná témata vychovatelské praxe*, s. 25.

dráhy v podobě případného syndromu vyhoření, který je častým problémem ve všech pomáhajících profesích.

Z důvodu některých problémů, se kterými se setkávají vychovatelé, může také dojít ke změně profese. Jedním z hlavních problémů je např. společenské nedocnění výchovy ve volném čase a tím i výkon práce vychovatelů. Dalšími problémy jsou nedopracovaný systém profesní přípravy v oboru či málo vyhovující prostory a materiální vybavení dané školy.⁹² Z tohoto poznatku plyne, že jsou důležité nejen kompetence, kterými by měl každý vychovatel disponovat, ale také klima školy, celková atmosféra v pedagogickém sboru aj.

Kapitola třetí vypovídá o učitelství, na které jsem se zaměřila z důvodu tendence porovnávání profesí vychovatele a učitele respondenty mého vlastního výzkumu. Má domněnka je, že důvodem pro toto srovnávání byla blízkost těchto dvou profesí nejen v charakteristice, ale zároveň na samotném pracovišti. Hlavní pracovní náplní této profese je nejen vyučovat/vzdělávat, ale taktéž vychovávat. Můžeme zde vidět spojitost s profesí vychovatele. Dle mého názoru se tedy tyto role vzájemně doplňují a nelze je zcela odlišit. Ve stručnosti jsem se zaměřila taktéž na vývoj této profese od počátku kariéry až po její dovršení. Zajímavým poznatkem je, že v případě učitele se nejedná o profesi, nýbrž o semiprofesi neboli neustále se vyvíjející povolání.

Kapitolu čtvrtou považuji za klíčovou, jelikož dochází k porovnání profesních drah vychovatelů a učitelů na základě odborných zdrojů, ale také internetových článků z ostatních zemí (např. Filipíny) a jiných výzkumů z bakalářských a diplomových prací a další odborné literatury. Když jsem studovala požadavky na učitele na Filipínách a následně si přečetla krátký příběh jedné z filipínských učitelek (shrnutí viz níže), pocítila jsem silný pocit lítosti a smutku. Uvědomila jsem si, že vzdělání není vše, je totiž v jistém soužití s výchovou a dalšími důležitými záležitostmi, jakými jsou např. důležitost vztahu pedagoga k dětem a komunitě jako celku, zájem o život dětí a nejen o jejich výchovu či vzdělání. Proti těmto faktům však stojí rizika syndromu vyhoření, jelikož k vyhasínání dochází v případě nadměrného stresu a „přepracování“ a v případě ještě většího zájmu o děti, než je dáno v popisu práce učitele, by k „přepracování“, tedy k vyhoření, mohlo dojít.

⁹² Srov. BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*, s. 155.

Poslední kapitola sestává z výsledků mého vlastního výzkumu v podobě biografické studie. Uvádím zde profesní příběhy respondentů od počátku jejich profesní dráhy až po názor na její případný konec. Pouhý názor proto, jelikož většina respondentů (s výjimkou jednoho, který již profesi vychovatele nevykonává) se z hlediska profese vychovatele nenachází na konci profesní dráhy.

Můj vlastní výzkum mi napomohl k pochopení tohoto tématu. Zaznamenala jsem vývoj profesní dráhy pěti respondentů. Zajímavým společným aspektem zde bylo, že nikdo z respondentů profesi vychovatele nevykonává od počátku nástupu do zaměstnání. Dokonce ani respondentka, která vystudovala střední pedagogickou školu, se neodvážila z důvodu obav a nezkušeností či nezralosti profesi vychovatele vykonávat hned po ukončení školy. Což naznačuje, že se skutečně jedná o práci náročnou a člověk skutečně musí disponovat zmiňovanými kompetencemi, aby tuto profesi mohl vykonávat. Současně se nejedná o práci natolik prestižní a lákavou, aby byla první profesní volbou.

Zajímavým zjištěním mého výzkumného šetření také je, že někteří z respondentů se profesi vychovatele rozhodli vykonávat z důvodu časové výhodnosti (např. ve srovnání s povoláním, kde byly často noční směny či jiná omezení pro respondentku a její rodinu). Ovšem z pohledu jiné respondentky je práce vychovatele časově náročnější, tj. „méně výhodná“ než práce učitele, jelikož dle jejího vyjádření pracovní doba učitele povětšinou trvá maximálně do 14 hodin, naopak u profese vychovatelky byla její časová vytíženost větší (povaha práce vyžadovala, aby na pracovišti zůstávala déle).

V dalších odstavcích zmíním příběh učitelky na Filipínách, která hovoří o podstatě učitelské profese. Dle mého názoru však jasně ukazuje, jak tato profese souvisí také s profesí vychovatele. Maria Cecilia Colacion⁹³ vypovídá, že pochází z učitelské rodiny, a tak byla svědkem toho, jak se její rodiče probouzeli brzy ráno, strávili ve škole 10 hodin a přes noc si dělali přípravu na další den. To pokládala za velice vyčerpávající, proto jí tato profese nepřipadala přitažlivá. Jakmile však zjistila, že učitelství doprovází reálné příběhy dětí, kterých se pedagog následně stane součástí a může dětem podat pomocnou ruku v jakékoliv situaci, rozhodla se vydat na učitelskou dráhu.

Ze začátku byla velice znepokojena tím, co před ní stojí, jaká životní zkouška, avšak byla rozhodnutá to risknout. Začátky byly těžké a cesta, kterou si vybrala, se

⁹³ Srov. COLACION, Maria Cecilia. Essence of a Teachers' Life. *Teacherph* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://www.teacherph.com/essence-teachers-life>.

zdála najednou nekonečná a plná úzkosti a osamělosti. Její mysl byla zahlcena otázkami typu: Jak mohu čelit dětem s různými typy osobností? Mohu změnit jejich životy?

Odpověď přišla po letech, kdy uviděla svého žáka, jak bojuje s hladem. Často se stávalo, že nebyl přítomen ve škole, a tak se jednou rozhodla navštívit jeho příbytek, který sdílel se svou rodinou a deseti sourozenci, kteří se dělili o plechovku sardinek. V tu chvíli si uvědomila, že nikoliv jen ona bojuje sama se sebou, ale i ostatní lidé a v daleko horších situacích. Vzala žáka za ruku, objala ho a v tu chvíli pocítila klid v duši, jenž hledala tak dlouho nejen ve svém profesním životě. Náhle znala svůj smysl, kterým je pomáhat a vzdělávat.

Děti ze sociálně slabých rodin, dle jejích slov, potřebují pocítit sociální vazbu. Každé dítě se totiž dle Marie dívá na skvělého učitele jako na svou inspiraci uprostřed chaosu. Učitelé jsou nejen učiteli, kteří pomáhají dětem číst a psát, ale milují, podporují a inspirují malé děti, aby je připravili na výzvy, které je budou doprovázet životem.

Tento příběh jsem uvedla především z důvodu uvědomění si důležitosti vztahu dítěte a pedagoga. Týká se to nejen učitelů, ale také vychovatelů a pedagogických pracovníků obecně. Příběh Marie považuji za silně inspirativní, tudíž mi přišlo vhodné ho převyprávět v závěru mé diplomové práce. Ostatně, poslání vychovatele můžeme vyjádřit i slovy Antoine de Saint-Exupéryho: *„Děti se mají vychovávat tak, aby se později nevělekly smutně životem a aby nenechaly všechny poklady a krásy světa shnit jen proto, že by k nim nenalezly klíč.“*

Seznam použitých zdrojů

Odborné zdroje

- ALAN, Josef. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-044-6.
- ANDĚLOVÁ, Marie. *Syndrom vyhoření u učitelů na základní škole*. České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Renata Jandová.
- BARUCH, Yehuda. *Transforming careers: from linear to multidirectional career paths: Organizational and individual perspectives* [online]. University of East Anglia, Norwich, UK, 2003 [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/2072403/mod_resource/content/3/Indica%C3%A7%C3%A3o%20Grupo%20Semin%C3%A1rio%20Carreira%20-%20Transforming%20careers%20from%20linear%20to%20multidirectional.pdf.
- BĚLOHLÁVEK, František. *Osobní kariéra*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-083-X.
- BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, ISBN 978-80-247-4248-9.
- BERTRAND, Yves. *Contemporary theories and practice in education*. Madison: Magna, 1995. ISBN 0-912150-41-6.
- BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4033-1.
- DOSOUDIL, Pavel a kol. *Vybraná témata výchovatelské praxe*. Praha: TOGGA, 2012. ISBN 978-80-87258-43-9
- GIDDENS, Anthony a Philip W. SUTTON. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.

- HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: úvod do sociologie povolání*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-220-6.
- HELUS, Zdeněk. Čtyři teze k tématu „změna školy“. *Pedagogika*. 1/2001, s. 25–41.
- HENNIG, Claudius, KELLER Gustav. *Antistresový program pro učitele*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-093-6.
- HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-24737041.
- HRUBÁ, Barbora. *Profese vychovatele ve školní družině a syndrom vyhoření*. Olomouc, 2016. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
- HUDEČKOVÁ, Helena a Lukáš ZAGATA. *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě*. v Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2007. ISBN 978-80-213-1637-9.
- KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-024-0.
- KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
- KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-841-9.
- KŮRKOVÁ, Tereza. *Profesní problémy začínajících učitelů*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Luboš Krninský.
- LLEGO, Mark Anthony. Philippine Professional Standards for Teachers (PPST). *Teacherph* [online]. Srpen 11, 2017 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://www.teacherph.com/philippine-professional-standards-for-teachers>.
- MASLOW, Abraham Harold. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.
- MAYEROVÁ, Marie a Jiří RŮŽIČKA. *Moderní personální management*. Jinočany: H & H, 2000. ISBN 80-86022-65-X.
- MILLER, D. C. a W. H. FORM. *Industrial sociology*. New York: Harper & Row, 1951.
- NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1.

- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-569-5.
- POSCHKAMP, Thomas. *Vyhoření: rozpoznání, léčba, prevence*. Brno: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0161-6.
- PRAŠKO, Ján. *Chronická únava: zvládání chronického únavového syndromu*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-139-5.
- PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4. vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0456-5
- PŘIBILOVÁ, Tereza. *Vybrané aspekty práce vychovatele ve školní družině se zaměřením na vztah dítěte k vychovateli*. Olomouc, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
- SPIPKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primární školy a vzdělávání učitelů v historicko-srovnávací perspektivě*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 1997. ISBN 80-86039-41-2.
- STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart, 2011. ISBN 978-80-87517-22-2.
- STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Anselm. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460X.
- ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel*. Masarykova univerzita v Brně, 1995. ISBN 80-210-0944-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-7290-077-3.
- TYSON, Shaun a Tony JACKSON. *Organizační chování*. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-296-4.

ZEDNÍKOVÁ, Michaela. *Profesní dráha učitelů jejich očima*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce PhDr. Miroslava Štěpánková, Ph.D.

Ostatní zdroje

COLACION, Maria Cecilia. Essence of a Teachers' Life. *Teacherph* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://www.teacherph.com/essence-teachers-life>.

MAMA, Miss. Letter From the Educator: Miss Mama's philosophy. *Karratha: Early learning* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://www.karrathaeearlylearning.com.au/curriculum/out-of-school-club/letter-from-out-of-school>.

TANNER, Emily. After-school clubs help poorer primary pupils get ahead. *The Conversation: Academic rigour, journalistic flair* [online]. 2016 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://theconversation.com/after-school-clubs-help-poorer-primary-pupils-get-ahead-57851>.

Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1: Záznam realizovaných rozhovorů

Respondent č. 1

Pohlaví: žena

Věk: 38 let

Délka profesní dráhy vychovatele: 10 let

Zaměstnání: Cestovní ruch -> vychovatelem až později

Otázka č. 1: *Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.*

U mě už to bylo, když mi bylo 14 na střední škole, protože já mám střední pedagogickou školu, takže to začalo tak, ale to spíše nebylo z mojí hlavy, ale protože naše rodina skoro všichni pracují ve školství, například mamka je učitelka atd. a člověk neví, na co půjde, takže tam to už začalo. Takže od 14 let jsem měla jasno. Vychovatelku jsem hned po škole nedělala, až co jsem měla své vlastní dítě. Dělala jsem úplně něco jiného.

- *Aha a mohu se zeptat co?*

V cestovní kanceláři a tak, takže to je úplně z oboru. Avšak později na vychovatele jsem se dala později, protože mi to přišlo časově výhodnější.

- *A myslíte, že na to měli nějaký dopad vaše děti, že jste se rozhodla dělat právě profesi vychovatele?*

Z časového hlediska ano, ale mladý člověk nechce být hned po škole s dětmi. Zajímalo mě trošku něco jiného. ☺

Otázka č. 2: *Připravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi?*

Tou střední pedagogickou školou, a pak když už jsem pracovala ve školství, tak jsem si ještě dodělávala speciální pedagogiku na zdravotně sociální fakultě. Bakaláře 3 roky. Tak to jsem si ještě dodělávala po nástupu zpět do praxe.

- *Co myslíte, že vás na škole nejvíce ovlivnilo či formovalo?*

Určitě nejvíce mi dala střední škola než celá ta fakulta, protože tam vlastně se brala psychologie velmi dopodrobna. Ale na bakaláři to šlo vše velkým fofrem, že bych řekla, že na tu práci vychovatelky či učitelky – já jsem vlastně obojí, jak učitelka ve školce, tak i vychovatelka mě více připravila střední škola pedagogická. Tam to máte komplexnější a vše od výchov k psychologii a pedagogice, tam musel každý hrát na hudební nástroj, výtvarná výchova těžká, tělocvik, přednes – žádná vada řeči to nesmělo být, a na fakultě už se takové věci vůbec neřeší.

Otázka č. 3: *Povězte mi něco o svých vychovatelských začátcích.*

Je to těžké, člověk si pořád musí něco hledat – materiály atd. Učitelka učí podle ŠVP, stejně tak i družina, ale učitelé mají učebnice a učí dle nich, ale my každý rok podle zadaného projektu každý měsíc vypracováváme plány, co budeme s dětmi dělat. Začátky jsou těžší, než si člověk zvykne na ty děti, na ten hluk, pro mě byl nejhorší ten hluk. Možná i teď to vidíte, jak jste přišla, že furt jste vystavena hluku. Jste furt pod nějakým tlakem, stresem a najednou děláte pět věcí najednou a je těžké všechny tyto věci zkoordinovat, protože za ty děti máte určitou zodpovědnost. Tudíž je důležitá bezpečnost. Příklad – vzpomínám si první den, šla jsem s dětmi ven a půlka z nich měla venku bačkůrky, dostala jsem prvňáky a člověk si neuvědomí, že než někam jde, že je třeba takhle malé děti na to upozornit, aby se zrovna přezuly. Zkrátka vše se člověk naučí praxí. Dle mého názoru ani škola nepřipraví vychovatelku či učitelku na to jak to má dělat. Tam získáte všeobecný přehled a potom se s tím stejně musíte poprat nějak sama. a důležitý je vztah k dětem.

Otázka č. 4: *Po jaké době byste o sobě řekla, že už se nepovažujete za vychovatele začátečníka?*

Mně to přijde pořád, že se něco učíme. Možná paní vychovatelka tady vedle, která má praxi 32 let může o sobě tvrdit, že není začátečník. Ale my po těch pár letech si

nemůžeme říct, že bychom si byli ve všem úplně jistí. Abych řekla, že to dělám stoprocentně dobře.

- *Říkáte, že se stále něco učíte. Povězte mi, jak to vypadá, když se něco učíte?*

Samostudiem, do teď čerpám z různých knih. Když jsou například letní prázdniny, tak to není, že jste jen doma a nic neděláte, ale neustále se připravujete a máte samostudium, takže si zapisujete nějaké materiály, co potřebujete. Jsou různé časopisy pro nás pro nás vychovatele, z kterých čerpáme do teď.

Otázka č. 5: Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel?

Třeba, když jsme nastoupily s kamarádkami na fakultu, tak jsme si říkaly, že už z praxe něco umíme a tam ve finále jsme se dozvěděly, že vlastně neumíme nic, když jsme musely psát například cíle atd. Ale ona ta praxe a realita je úplně jiná. v praxi na nějaké přípravy a cíle není čas. Vyvíjí se to zkrátka pořád jak já, tak i má profese. v téhle profesi se člověk pořád jenom učí, protože každý rok máte úplně jiné děti, každý rok je jiné téma projektu, takže není to ta práce, kdy děláte pořád to samé. Každý rok zpracováváme nový projekt, aby to pro děti a pro nás nebylo stejné, ale vycházíme stále z ŠVP.

Otázka č. 6: Povězte mi něco o svých posledních pěti letech v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?

U mě ne, jak jsem do toho studovala VŠ, tak to pro mě bylo takové stresující. Chodit do práce, starat se o rodinu a ještě studovat. To bylo časově náročné, do školy jsem chodila o volných víkendech, tudíž to vše zkombinovat bylo náročné.

Otázka č. 7: Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte si, že se něco podobného děje i u vychovatelů?

Nevím, to nemohu posoudit, nepracuji ve školství tolik let, ale když tady vidím kolegyni, která už je v důchodu a ještě pracuje, tak mi to vůbec nepřijde. Od ní by se mohli všichni učit, protože ta je pozitivní pořád optimistická vůči dětem a nepřijde mi, že po 40 letech ve školství by byla vyhaslá.

Otázka č. 8: *Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit – například v podobě obrázku, jak by vypadal?*

☺ Vůbec nic mě nenapadá, mně to přijde pořád stejné, něco se naučíte, něco vymyslíte, potom něco děláte. Obrázek mě nenapadá vůbec, ale přímka jde do kopce a potom zase z kopce asi jako všude a se vším.

Otázka č. 9: *Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?*

To nevím, nejsem si jistá, jestli to vydržím celý život, protože jak říkám je to psychicky náročné a nikdo si to moc nedokáže představit, ale tím jak jste mezi tolika dětmi, pořád v tom křiku, tak prostě nevím, jestli to vydržím celý život. Mně to vyhovuje, protože jsem matka a mám sama to malé dítě, ale jestli to budu dělat třeba za 20 let, to opravdu nevím a nedokážu na to odpovědět.

Otázka č. 10: *Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?*

Je to práce hezká, zajímavá a má to budoucnost, protože děti jsou naše budoucnost.

Respondent č. 2

Pohlaví: žena

Věk: 44 let

Délka profesní dráhy vychovatele: 8 let

Zaměstnání: OSVČ (osoba samostatně výdělečně činná) – restaurace -> vychovatelem až později

Otázka č. 1: Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.

U mě to byla víceméně trochu náhoda, u mě to nebylo rozhodnutí nějak životní, že bych si to přála, já jsem k tomu došla přes kamarádku, že jsem začala studovat pedagogiku, já mám vlastně ekonomické vzdělání a hotelovou školu a vlastně k pedagogice jsem přišla úplně náhodou, i když jsem tedy s dětmi pracovala ve volném čase, vlastně od malička jsem se věnovala zájmovým kroužkům hodně, takže pro mě to byla taková nabídka zkusit něco nového. Vystudovala jsem školu a nabídku jsem dostala úplně náhodou od známé jít pracovat do školství. a teď si dodělávám vysokou školu, protože mi přišlo, že v jistých věcech nejsem úplně zběhlá, například v legislativě a v metodách, nebyla jsem v tom úplně dokonalá a kvůli tomu si to teď dodělávám.

Otázka č. 2: Připravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi?

Byla jsem na to nachystaná tak, že už jsem měla své děti a že jsem se jim hodně věnovala ve volném čase, dále jsem měla za hlavní náplň jezdeckví a pořád jsem tak nějak byla v kolektivu dětí, řekla bych, že to bylo mou velkou výhodou právě to, že jsem byla zvyklá na větší kolektiv dětí.

- *Co myslíte, že vás na škole nejvíce ovlivňuje či formuje, jelikož si stále doděláváte bakaláře s pedagogickým zaměřením?*

Podle mého názoru by každý měl projít buď střední nebo vysokou školou, kde je to zaměřené právě na pedagogiku či psychologii, protože já mám tu zkušenost s tím, že jsem to vzdělání neměla takové, jaké bych mít měla a myslím si, že by to být mělo, protože si myslím, že nějaké ty kurzy celoživotní vzdělávání nedají člověku to co ta střední či vysoká škola. Právě na vysoké škole dostávám znalosti týkající se

pedagogiky, psychologie, metod, forem, legislativy a vše už mi do sebe tak nějak hezky zapadá, praxe určitě super, ale mělo by tam jít i o tu teorii.

Otázka č. 3: *Povězte mi něco o svých výchovatelských začátcích.*

Bylo to těžký, hlavně si vše zformovat, není to jako během klasického vyučování, kdy ty děti jsou relativně klidné, jakmile přijdou do družiny jsou hlučné a je těžké je zaujmout, je těžké dát správně věkově aktivity pro ně, já jsem začínala se třetáčkama a čtvrtáčkama, měla jsem hodně skupiny chlapců, tam snad bylo 20 chlapců a 6 holek, takže u mě to bylo spíš najít si k nim cestu přes ty aktivity venku a přes to co je bude bavit, chvílku jsme bojovali (možná měsíc) než jsme si na sebe zvykli, ale potom si myslím že už super, ještě teď je potkávám na chodbě a zdraví mě a jsou v sedmé nebo osmé třídě, takže ty začátky je důležité si zvyknout na ten kolektiv, a hlavně je důležité se s nimi sžít a naučit se s nimi pracovat.

Otázka č. 4: *Po jaké době byste o sobě řekla, že už se nepovažujete za vychovatele začátečnicka?*

Možná až tenhle rok poslední, že už si přijdu taková, že už to všechno беру tak jakoby ve větším mnohem klidu, vždycky je něco nového, to určitě, ale už jakoby to беру v takovém tom klidu s těma dětma, že už si myslím že už se dokážu, nejsem už ani nervózní, když přijdu do nového kolektivu, že už si k těm dětem umím najít líp tu cestu, já mám teď většinou tu první nebo druhou třídu a pořád se mi to točí dokola, ale chodí zamnou i ty starší děti co jsem mívala, ty třetíáci a čtvrtáci a jsou hrozně fajn no, takže teď až se cítím já sama taková vyrovnanější a myslím si, že s těmi dětmi umím líp komunikovat, než na začátku.

Otázka č. 5: *Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel?*

Právě, že pořád, a to je ono, a to je další můj názor, co jsem tady za tu dobu ve školství získala, že nikdy člověk nemůže říct, že něco umí nebo, že by měl s něčím přestat, protože i na můj věk (nejsem nejmladší), by se člověk měl vyvíjet sám i v tom studiu, pořád jsou nějaké nové věci, například interaktivní tabule, já mám vlastně druhou smlouvu na učitelství, takže zároveň suplujeme, takže vy někam přijdete do nějaké třídy a nějaké děti znám, nějaké znám méně a musíte hned skočit do nějaké nové látky a hned se musíte zorientovat, to si myslím, že máme často horší než učitelka, protože když nemámě nějakou přípravu na tu hodinu, musíme pokračovat v nějaké látce a se vším

vlastně hned musíte umět, takže si myslím, že je dobře se pořád učit a pořád se v něčem posouvat dál i si myslím, že jestli to studium ukončím, tak by mě bavilo se zaměřit více na speciální pedagogiku. Protože je to dobré jak ve vychovatelství, tak v učitelství a i ve sportovním kroužku, na který se mimo jiné také zaměřuji. Děti tu máme různé, chodí nám sem i děti s různými problémy, takže by to bylo určitě dobré.

- *Říkala jste, že máte pocit, že se stále něco učíte. Jak to tedy vypadá, když se něco učíte?*

Tak například, když mám ve třídě problémového žáka, jak jsem již zmiňovala, tak se například zaměřím na ten jeho problém a prostřednictvím samostudia si o tom zjistím víc, abych na to uměla reagovat.

Otázka č. 6: Povězte mi něco o svých posledních pěti letech v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?

Nevím. Věkově děti mám pořád stejně...Pro mě je například důležité, že s dětmi navazují dlouhodobější vztahy, že se ke mně ty děti stále vrací, i když už jsou v jiném oddělení nebo už třeba nejsou ani v družině, třeba i za mnou přijdou děvčata a chtějí si popovídat nebo teď mi třeba pomáhaly s dárky na jarmark. To se mi hrozně líbí, že i když už je nemám pod dohledem, tak za mnou přijdou čtyři holky a stráví u mě hodinu, a přitom by mohly někde blbnout s kluky venku.

Otázka č. 7: Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte, že se něco podobného děje i u vychovatelů?

Já si myslím, že určitě, protože jsem si o tom také něco načetla, nejsem tedy v této profesi dlouho, ale myslím si, že se to děje u každého pedagogického pracovníka. Neumím to přesně definovat, ještě nejsem v tom stádiu, ale jako vidím to i trochu kolem sebe, ale nemyslím si, že je otázka jenom starších učitelek, ale že je to otázka i mladších. Například, když je problém v kolektivu a přijde komunikace s rodiči a nevidí pedagog zastání například ve vedení, dělá vše dobře, dělá to tak 30 let a najednou přijde malý problém a pedagog dostane pokárání, že to měl udělat jinak. Pedagog je nemotivovaný, myslím si, že ho to úplně odrovná. a můj názor je, že by se vedení mělo zastávat svých učitelů, pokud je to možné a situace to dovoluje a nejen rodičů. Najít ten daný problém, ale vždy by to vedení mělo stát za učitelem, protože by

pak mohlo dojít k vyhoření a pedagog by si pak mohl myslet, že je k ničemu, chybí motivace.

Otázka č. 8: *Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit – například v podobě obrázku, jak by vypadal?*

Neumím si to v podobě obrázku představit. Ale udělala bych to formou nějaké kroniky a vždycky bych to na ten daný rok a zároveň nový projekt, dala fotky dětí do kroniky a k nim kreslila obrázky a zaznamenávala vždy, co jsme za ten rok prožili.

Otázka č. 9: *Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?*

To nevím, jak jsem sem tak rychle přišla, tak můžu tak rychle i odejít, protože já jsem takový ten typ člověka, který má hodně zájmů i mimo moje povolání, které jsou mi ještě bližší než tato, i když ji mám dost ráda, tak je stále profese, která mě baví ještě víc, a stále nevím, co bude, že stále můžu přeskocit do té druhé, ale určitě i to co dělám (školu a všechno kolem) tak mi všechno do sebe zapadá.

- *O jaké té druhé profesi hovoříte?*

Já jsem od malička byla směřována k jezdeckví, jelikož rodiče oba pracují s koňmi, takže já jsem profesně zaměřená na tuto profesi, a i v mém věku se tomu stále aktivně věnuji, i vlastně moje dcera a celá moje rodina, takže mě to tam pořád hodně táhne. Dříve to bylo tak, že si děti mohli běhat u koní jak jen chtěly, dnes je to více komerční a líbilo by se mi to vrátit do starých kolejí a přemýšlím nad tím od doby, co studuji pedagoga volného času. Po pracovní době jedu k těm koním, kde mám další děti, ale faktem je, že tam vypnu oproti mé profesi. Jelikož je to takové mé prostředí.

Otázka č. 10: *Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?*

Že by měl k tomu mít pedagog určitý vztah a být dostatečně vzdělán na základě nějaké té teorie. Pedagogické vzdělání je v tomto oboru velmi důležité.

Respondent č. 3

Pohlaví: žena

Věk: 34 let

Délka profesní dráhy vychovatele: 2 roky

Zaměstnání: Domov mládeže (3 roky) -> poté sociální pracovníce pod charitou (1-2 roky) -> nyní vychovatel

Otázka č. 1: *Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.*

Já jsem vlastně byla ještě v té školce a potom mi vlastně kamarádka nabídla, že je zde volné jedno místo vychovatelky a chtěla jsem to jít zkusit, jaké to vlastně v družině je. Protože praxi jsem na škole měla v podstatě jenom v domově mládeže a byla jsem i tady na praxi v družině, ale to byla jenom týdenní praxe, takže to člověk stejně nepozná jaké to je. Tak jsem si to chtěla jít zkusit no a zatím se mi to líbilo, ale není to úplně to, co by mě naplňovalo.

- *A co myslíte, že by vás naplňovalo více?*

Určitě je to učit. To jsem si teď dala i první stupeň, protože hodně supluju za učitelky tady a je to úplně něco jiného. Za prvé je v té třídě méně dětí, než je v té družině a je to takový koordinovaný je tam prostě řád. Ty děti se více zajímají, víc je to jako baví a je to úplně o něčem jiném. v družině jsou děti spíše odpočinout. Je to pro ně větší relax. Je to hodně o křiku, když se je snažíte namotivovat k nějaké hře a je to spíš pro toho vychovatele strašně těžké, protože ty děti si neustále povídají nahlas. Je jich 28, takže se překřikují a je to takový permanentní hluk.

Otázka č. 2: *Připravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi?*

Asi nějak speciálně. Co se školy týče tak vychovatelství na Teologické fakultě, ale potom později praxe nebo profese to spíše ne, to je spíše pro lidi které baví práce s dětmi, ale ne pro mě.

- *Co myslíte, že vás na škole nejvíce ovlivnilo či formovalo?*

Měli jsme možnost připravovat adaptační a zážitkové kurzy, měli jsme možnost do toho proniknout, takže to mě velice bavilo. To bylo takový fajn, protože jsme se dostali do

takové té praxe. Dříve si myslím, že na teologické fakultě byla taková rodinná atmosféra, teď si myslím, že už je to tam jiné. Všichni jsme tam drželi pospolu. Měli jsme výtvarní výchovu, hudební výchovu, nevím jak je to tam dnes jestli tam stále tyto moduly jsou. Takové domáctější to bylo. a podle toho co slyším teď, tak už to tak není. Teď slyším výtky k některým učitelům, takže si myslím, že už to tam není takové jako kdysi.

Otázka č. 3: *Povězte mi něco o svých vychovatelských začátcích.*

Úplně první si pamatuji, když jsem začala dělat tu vychovatelku na tom intru, tak jsem měla takovou hodně pedantskou paní vedoucí a pamatuju si, že mi tenkrát, když mi skončila zkušební doba, tak mi řekla, že mě na 80% chtěla vyhodit, protože jsem se na ní zle podívala, ale je pravda, že to tam byla velká „škola“. a byla to škola i v tom, že jsem zažila člověka, který dokázal rozplakat 50 leté vychovatelky, přitom jsme tam dělali možné i nemožné, ale myslím si, že mi to dalo fakt hodně, třeba že nejsem jako všechny co zrovna vyjdou ze školy a jsou takové otrklé a myslí si že ví všechno nejlíp a právě si myslím, že tam vedoucí byla hodně dobrá škola. Když jsem tam přišla tak jsem vůbec netušila, jak se píše třídnice na domovi mládeže, jak se vyplňují papíry, jak se to dělá prostě. Takže mě vedla nějakým určitým způsobem jako ty ostatní vychovatelky a v podstatě mně bylo tenkrát 23 – 24 a dostala jsem partu kluků 15 - 19 let, no takže to bylo docela zajímavé. z hlediska respektu jsem neměla problém ani z hlediska dětí ani z hlediska vychovatelek. Je dokonce možné že kdybych měla holky tak by to bylo horší, pár holek se tam semnou nebavilo, protože na mě spíš jako žárlilo, jak jsem měla ty kluky, a pro ty kluky jsem já byla, jak jsem byla starší, byla jsem o pár let, tak to bylo jako vtipný, že tam zkoušeli ty jejich řečičky a takový a samozřejmě těm 15 letým holkám to jakoby vadilo, takže jsem s některýma měla jako ne úplně konflikty, ale asi jsem byla radši že jsem měla tu partu kluků než těch holek.

- *V čem myslíte, že vás to ovlivnilo v profesi vychovatele v družině?*

Asi v tom, že si na všechno dávám jakoby větší pozor, že se až moc bojím o ty děti, jak jsem prošla tou školou té vedoucí a ta nás pořád cepovala, tak teď mám takový ten pocit, že si ty děti pořád tak jakoby chráním a všechno řeším s rodiči i každou maličkost, protože prostě chci, aby byli informováni. a řeším to asi daleko víc, než tady ostatní vychovatelky. Na tom intru to probíhalo tak, že všechno jsme museli hlásit, takže si to tak nějak nesu s sebou.

Otázka č. 4: *Po jaké době byste o sobě řekla, že už se nepovažujete za vychovatele začátečníka?*

To teď úplně nevím. Tak jako v každém odvětví, vychovatel začátečníkem je v podstatě. i teď jsem v podstatě začátečník, protože jsem tady 2 roky teprve. a každý rok mám třeba jiné děti. a každý rok se pořád učím. Takže pokud ten vychovatel nastoupí pokaždé s jinou věkovou kategorií, tak je pokaždé začátečník. Takže se neustále něco učím.

- *Jak to vypadá, když se něco učíte?*

Tak, když jsem sem nastoupila tak jsem vše přebírala od kolegyně, říkala mi, jak mám všechno dělat a já jsem spíš takový člověk, že se řídím těma druhýma, že si to nedělám úplně podle svého, takže jsem to tak nějak všechno převzala od ní, jak to tady má všechno fungovat, později si do toho člověk zajede, ale asi nejsem ten člověk, abych si to dělala po svém.

Otázka č. 5: *Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel*

No asi vtom, že bych chtěla změnit tu profesi toho vychovatele na toho učitele. Že mi je ta profese učitele bližší než ta vychovatelská. Bude to pro mě více dynamičtější, v těch hodinách, kdy můžu střídat ty věci daleko líp a víc komunikovat s těma dětma. v té družině to prostě tolik nejde, protože ty děti už si chtějí hrát a nemůžu obsáhnout všech 28 dětí, abych s nimi něco dělala. Neudržíte je natolik v klidu, aby jste se všemi mohla pracovat jako najednou, samozřejmě se to dá nějakou chvilku, ale ne po celou dobu. a v té hodině je to prostě něco jiného, protože oni ví, že tu hodinu musí pracovat, takže se snaží.

Otázka č. 6: *Povězte mi něco o svých posledních letech (ve vašem případě třeba v posledním roce) v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?*

Poslední rok mě ujasnil vtom, že bych chtěla pracovat v profesní dráze učitele, že vychovatel není úplně moje krevní skupina. i když musím říct, že ten vychovatel na intru mě bavil o dost víc než to ve školní družině, tam je to zase o něčem jiném, ale zase to není pro člověka který už má rodinu. Protože tam ty noční a odpolední, je to boj. Ale ona v podstatě ta družina ve škole, protože tady máte do 16:00 a pak už stejně nic

nestíháte, takže je to takový nic moc. i ten učitel má prostě nejdéle třeba do 14:00 a potom může domů a stihne daleko více věcí než ta družina no.

Otázka č. 7: *Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte, že se něco podobného děje i u vychovatelů?*

No myslím si, že určitě. Myslím si, že to není ani na konci té dráhy, ale jak jsou tady ty vychovatelé vtom permanentním hluku, přijde mi, že jsou i čím dál horší i ty děti, ale jak je to branné jako volná výchova tak mají rodiče pocit, že my si je tady srovnáme, tak jsou dost často nezvladatelní pokud se vám sejde více kousků v jedné družině, takže určitě je to takové když přijde večer třeba skleničku vína nebo tak a je mi jasný, že to potom klidně může sklouznout k něčemu horšímu, protože přesně říkám pořád je to v permanentním hluku a člověk potom chce chvílku ticho, trochu si odpočinout.

Otázka č. 8: *Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit – například v podobě obrázku, jak by vypadal?*

Asi nějaká křivka. Možná jako kopec, že prostě jsem byla někde ten vychovatel, potom přes tu školku což mě bavilo a nyní ve tři čtvrtě kopce a na ten vrchol by mě bavila ta učitelská éra, to by byl ten top. a z kopce dolů to bude asi potom, že už to bude v pohodě a pojedu si v tom svém nebo zůstanu pořád na tom vrcholu.

Otázka č. 9: *Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?*

Tak to vůbec nevím. Jelikož tady všechny učitelky přesluhují, tak si myslím, že asi ještě dlouho... nevím to si vůbec ještě neumím představit.

Otázka č. 10: *Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?*

V dnešní době není úplně vymezené vlastně, jaké má mít ten vychovatel to vzdělání. Jak jsem říkala, že na teologické je sice krásné, že tam končí vychovatel s magistrem a pak se dělají různé certifikáty a různé školení, kdy vlastně vychovatel získá za dobu 90 hodin certifikát a dělá tu samou práci za ty samé peníze a v podstatě nemá ani z půlky tolik vědomostí a v podstatě ani neví jak pracovat s těma dětma. Takže v tomhle mě to dost jakože zaráží a dost udivuje, protože to tak máme tady v družině také., že jsou tady vychovatelky, které mají v podstatě jenom kurz. Takže si zkrátka myslím, že pedagogické vzdělání je v této profesi hodně důležité. Jsou čím dál, tím horší děti. Jen

já mám ve své družině 6 dětí s IVP a ten člověk s tím kurzem neví jak s nimi pracovat nebo kde si to nastudovat. Pokud se teda dál nechce vzdělávat, pokud si ten kurz neudělal jako první vlaštovku a pak chce jít třeba pokračovat, což jsou tady také nějaké vychovatelky, které šli potom ještě studovat na vysokou školu, protože je to zajímavé, ale takových lidí taky moc není.

Respondent č. 4

Pohlaví: žena

Věk: 42 let

Délka profesní dráhy vychovatele: 7 let vychovatel -> současnost 3 roky učitel

Zaměstnání: SKPV JČK (Policie ČR), poté vychovatelkou 7 let a nyní již 3 roky učitelkou

Otázka č. 1: *Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.*

Takže vzhledem k tomu, že mám střední pedagogickou školu, takže já už jsem vlastně hned po střední dělala učitelku, ale ne ve škole, ale v mateřské školce, potom jsem vlastně šla k policii a po mateřské, kdy už nebylo možné dělat ranní, odpolední, noční tak jsem se rozhodla, že hold skočím do školství, kde jsem vlastně i vystudovaná. Mám dvě vysoké školy, mám dva magistry, takže jsem se akorát rozhodovala, jestli půjdu na první stupeň nebo na střední školu, takže jsem se rozhodla, protože mamka tady učila, že půjdu prostě sem.

- *A mohu se zeptat, co vás přimělo k tomu, že jste z vychovatelky přešla na učitelku?*

No já jsem vlastně tady ve škole začínala na vychovatelství, takže jsem akorát čekala, až se uvolní místo jako učitelka a čekala jsem, až někdo z těch kolegyně půjde do důchodu a to místo uvolní, abych prostě mohla jít za někoho. Tady ty místa prostě volný nebyly, když někdo nejde na mateřskou nebo do důchodu. Od začátku jsem chtěla spíše učit, protože ta pracovní doba u vychovatelství je ráno, pak se jede domů dopoledne a odpoledne tak do 4-5 a z důvodu, že mám 2 děti, tak jsem potřebovala tu dobu na ty kroužky, kdy oni jdou ze školy už být také doma a něco prostě zařídit, a ne být v té době kdy oni jdou ze školy být až do 5 tady.

Otázka č. 2: *Připravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi jako vychovatele?*

Ano, mám bakaláře na oboru vychovatelství, takže od doby co jsem odešla od policie tak za tu dobu co jsem byla na mateřské jsem si udělala bakaláře, abych si ještě tu svojí střední nastavila tím bakalářem.

- *Co myslíte, že vás na té škole nejvíce ovlivnilo či formovalo?*

Spíš jsem potřebovala nějakou tu práci a věděla jsem, že mateřská je dobrá k tomu si to vzdělání doplnit a vzhledem k tomu, že to bylo blízko tomu, co jsem studovala za mlada, tak to bylo jasné rozhodnutí, na jaký obor půjdu.

Otázka č. 3: *Povězte mi něco o svých výchovatelských začátcích.*

Já jsem nastupovala na poloviční úvazek sem na základní školu, s tím že jsem vlastně chodila každý den akorát na odpolední a po roce jsem dostala teprve celý úvazek, kdy jsem vlastně začala jezdit 3x týdně na ranní od těch 5:30 a připravovala jsem na různé ty hry, šablony, vystřihování, aby prostě bylo na každý den připraveno na tu řízenou činnost, aby ty děti měli tu náplň tu hodinu a půl a i potom obědě, po té klidové části tak aby taky něco málo dělali z výtvarky, z tělocviku. Míčovky jsem vedla jako kroužek v družině, měla jsem na starosti nástěnky a všechny tyhle věci, takže ty obrázky a všechno, co ony vytvořily, poté ta školní družina vystavuje, pro ty rodiče. To bylo ještě v době, kdy sem rodiče chodili do té školy, kdy nečekali jen tam u těch zvonků jako je to teď. Začátky byli náročné. Když přijdete domů, tak ten jako učitel opravuju ale jako vychovatel vystřihujete a připravujete aktivity, různé šablony tvoříte a to se v rámci té pracovní doby nestihne, protože s těma dětma už to musíte mít prostě připravené dopředu.

- *Jak byste porovнала začátky u vychovatele a u učitele?*

Na to učitelství, když člověk jakoby začíná tak se musí připravovat ještě víc a je tu hospitační činnost větší než v té družině, vlastně v družině vám chodí hlavní paní vychovatelka na ty náslechy, tady chodí zástupci, chodí kolegové, chodí pan ředitel, takže přece jenom přípravy na ty hodiny musí být dopilované, protože nikdy nevíte, kdo si sem přijde sednout a kdo si to přijde poslechnout, takže v tom učitelství je to ještě náročnější v těch přípravách na ty předměty. A na prvním stupni učíte všechny předměty, takže opravdu si nemůžete dovolit ten jeden předmět prostě vynechat, že byste nevěděli druhý den, co budete říkat nebo dělat.

- *Vidíte rozdíl v náladě dětí?*

To nevím, já mám teď třídu, kterou jsem měla první, druhá a když byli tyhle děti tak já jsem je samozřejmě v družině a teď jsem je vlastně učila jako učitel třetí, čtvrtou, patou třídu a já si myslím, že to je zrovna lepší, protože já je znám a díky tomu je to

bezproblémová třída a není potřeba tady něco zásadně řešit, protože se známe a je to prostě na pohodu. Je tam větší důvěra. Tady stačí jen trochu zvýšit hlas a oni hned vědí, že se zlobíte, jak už vás znají. Je to prostě na pohodu, a i ty rodičovské schůzky s těmi rodiči jsou prostě uvolněné. Není to žádné stresující napětí, že byste z toho byl vynervovaný a co budete říkat, to fakt ne. Je to opravdu fajn a bude mi líto, až je budu pouštět. Pravidla jsou daná a já jsem je vlastně měla nastavené už i v té družině, takže to jedeme prostě pořád a o to je to příjemnější. Mám obavy, až příští rok dostanu někoho kdo je zvyklý na něco jiného, ale tak to prostě je.

Otázka č. 4: Po jaké době byste o sobě řekla, že už se nepovažujete za vychovatele začátečníka?

To vychovatelství je v tomhle o něco jednodušší, že už třeba po těch 5 letech si myslím, že v té družině zažijete všechno, co se zažít dá, takže 5-6 let v té družině je už každá vychovatelka kovaná v té práci co dělá a ty přípravy máte už napsané a každý rok jaro, léto, podzim, zima to máte už připravený, takže tam si myslím, že vás nic nezaskočí, ale u toho učitelství tam je to delší, protože ty děti každý rok přichází jiný a nevím jestli lepší nebo horší, ale prostě jiný a rodiče taky, takže tam bych řekla že se ta situace rok od roku víc vyhrocuje než v té družině a také v té družině ten rodič po vás taky tak nejde jako v tom když to dítě potom učíte a chce ty výsledky víc vidět, takže tady si myslím že je to učitelství víc náročnější.

Otázka č. 5: Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel/učitel?

Ano, určitě. v roli vychovatelky je to o domácí přípravě na řízené činnosti – vymyslet včas námět, náplň a zábavu pro děti. v roli učitele jsou kladeny větší nároky z více stran – vedení, rodič, znalosti učiva, příprava výkladu – názornost, zajímavost a ještě zábavnou přirozenou formou vysvětlit učivo.

Otázka č. 6: Povězte mi něco o svých posledních letech v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?

Práce vychovatelky má větší nárok na čas. Vychovatelka chodí do práce dvoufázově – ranní a odpolední služby, někdy i celodenně (suplování během dopoledne). v pracovní době je velká náročnost logistiky, kdy vychovatel musí znát odpolední činnosti, kroužky všech dětí, mít zapsané odchody a kroužky a zajistit včasné odchody dětí, které jim rodič zajistil. Děti je v ŠD okolo 30 a nabídky kroužků do škol jsou opravdu velmi

pestré a rozmanité, takže větší část rodičů tyto činnosti v této době vyhledává. Chce si ze ŠD vyzvednout již vysportované dítě, které má kroužky již splněny. Na vychovatelku velmi výrazně působí hlučnost ve třídě, neustálý dohled a opomíjení vlastních potřeb – WC, jídlo atd. Musí mít již v ruce před příchodem na odpolední připravené šablony pro pracovní činnost, výtvarnou výchovu, pomůcky – protože se nejde spolehnout na to, že každý žák bude vše mít ve školní aktovce. Učitel má 45 min. výkladu, vysvětlování, udržení pozornosti dětí a pak možnost využít přestávku k vlastním potřebám, klid při vyučování a rušno pouze v pár minutách o přestávce, popřípadě jsou zde i volné vyučovací hodiny.

Otázka č. 7: Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte, že se něco podobného děje i u vychovatelů?

K vyhoření nedochází na konci kariéry, ale v průběhu. Jde o jev, který nepostihuje pouze učitele a vychovatele, ale většinu profesí, které člověk vykonává delší dobu. Ve školství jde o to, že vliv na osobu učitele či vychovatele jde ze strany vedení, inspekce, rodiče, žáků, kdy každý od vás vyžaduje 100% nasazení, pochopení individualit žáka a to se samozřejmě odráží v celkovém vyhoření osobnosti, kdy je vyvíjen velký tlak z různých stran, někdy i souběžně.

Otázka č. 8: Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit – například v podobě obrázku, jak by vypadal?

Jarní louka s velkými i malými květy a velkým žlutým sluníčkem

Otázka č. 9: Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?

Zatím nevím, někde v tiché klidné kanceláři

Otázka č. 10: Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?

Je potřeba mít velkou dávku empatie, pochopení a vcítění se do dětí, naproti tomu musí mít učitel či vychovatel autoritu a tvrdě zasáhnout při vybočení dítěte v chování a hlavně udržet kolektiv, který se nedohaduje a tvoří dobrou partu. Nelze vytvářet v dětském kolektivu chaos a nechávat vyřešení i malých malicherností na dětech, protože tím se narušuje parta a kolektiv, který je ve třídě potřeba vytvořit a udržet. Dobré vztahy s rodiči a hlavně na pracovišti! Jestliže se do práce netěšíte a vytváříte tlak a nálady, odnesou to právě děti, které s tím mnohdy nemají nic společného. Je potřeba vyrovnané osobnosti, které umí a hlavně chtějí něco dětem předat. Je potřeba více mužů ve školství.

Respondent č. 5:

Pohlaví: žena

Věk: 55

Délka profesní dráhy vychovatele: 4

Zaměstnání (před prací vychovatelky): referent exportního oddělení a.s.

Otázka č. 1: *Zkuste mi povědět něco o době, kdy jste se rozhodovala, že se vydáte na profesní dráhu vychovatele.*

Měla jsem a mám ráda děti, bavilo mne s dětmi tvořit a naplňovat jejich volný čas, během studií střední školy jsem vedla kroužek v domě dětí

Otázka č. 2: *Připravovala jste se nějakým způsobem na tuto profesi?*

Vedení kroužku v domě dětí, o prázdninách jsem jezdila jako praktikant a později jako vedoucí oddílu na letní tábory.

- *Co myslíte, že vás (ať už na škole či kdekoliv) nejvíce ovlivnilo či formovalo (co se profese týče)?*

Velký vliv měla mamka - učitelka

Otázka č. 3: *Povězte mi něco o svých vychovatelských začátcích.*

Zpočátku bylo těžké přivyknout velkému temperamentu současných dětí.

Otázka č. 4: *Po jaké době byste o sobě řekla, že už se nepovažujete za vychovatele začátečníka?*

Záleží na úhlu pohledu cca. 1-2roky, děti překvapují něčím neustále.

Otázka č. 5: *Vnímáte, že se nějak dál měníte či vyvíjíte jako vychovatel?*

Postupně mám více pochopení.

Otázka č. 6: *Povězte mi něco o svých posledních 5 letech v roli vychovatele či něco o posledních několika letech. Je něco podstatného, co byste chtěla zmínit?*

Vychovatel má trochu jinou pozici než vyučující, jednání s rodiči je mnohdy složitější.

Otázka č. 7: *Dočetla jsem se, že u profesní dráhy učitelů na konci té profesní dráhy dochází k vyhasínání. Myslíte si, že se něco podobného děje i u vychovatelů?*

Může i nemusí, závisí na osobnosti každého. K vyhoření dochází i u mnoha jiných profesí. Zde se ale stále něco děje, každý den je jiný.

Otázka č. 8: *Kdybyste měla průběh své profesní dráhy vyjádřit – například v podobě obrázku, jak by vypadal?*

Docela zamotaný tobogán – několik let jsem pracovala mimo obor.

Otázka č. 9: *Jak si představujete konec vaší profesní dráhy?*

Pokusím se odcházet v době, kdy mne budou potřebovat vnoučata a má rodina.

Otázka č. 10: *Téma mé diplomové práce je Profesní dráha vychovatele ve školní družině – je něco co byste mi na závěr chtěla říci, protože by to v mé práci rozhodně nemělo chybět?*

Tuto práci je třeba dělat pro radost a ne pro peníze. Bez velkého nadšení to není dobré.

Abstrakt

KULHANOVÁ, Z. *Profesní dráha vychovatele ve školní družině*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce P. Bauman.

Klíčová slova: profesní dráha, profese, vychovatel, učitel, školní družina

Práce se zabývá vývojem profesní dráhy vychovatelů ve školních družinách. Součástí práce je teoretická část a vlastní výzkum. Kapitola první vymezuje pojmy profesní dráha a životní dráha. Kapitola druhá se zabývá vychovatelem ve školní družině, jeho pracovní náplní a s tím související kvalifikací vychovatele, kompetencemi, typologií vychovatele a riziky profese v podobě syndromu vyhoření. Kapitola třetí se analogicky zabývá profesí učitele. Ve čtvrté kapitole dochází k porovnání profesní dráhy vychovatele s profesní dráhou učitele a celkovému shrnutí. Pátou kapitolu tvoří vlastní výzkum kvalitativního charakteru s metodou rozhovoru a designem biografické studie.

Abstract

Professional Careers of Educators in After-School Clubs

Key words: professional career, profession, educator, teacher, after-school club

The thesis deals with the development of the career of educators in after-school clubs. One part of the thesis is a theoretical part and the other part is my own research. Chapter one defines the concepts of the professional career and the life path. The second chapter deals with the educator in the after-school club, their job description and the qualifications related to the profession, competencies, typology of educators and the risks of the burnout syndrome for the profession. The third chapter analogously deals with the profession of a teacher. In the fourth chapter, I compare the career path of the educator with the professional career of the teacher, and the overall summary. The fifth chapter presents the findings of a qualitative research (five biographical interviews).